Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Beleggingen voor eigen rekening en risico

achmea

Jaarrapportage 2018

Signatory of:

PRI Principles for Responsible Investment

1 Activiteiten & Ontwikkelingen 4

2 Inleiding verantwoord beleggen 6

2.1 Verantwoord beleggen 7

2.2 Uitgangspunten 7

2.3 Instrumenten 7

2.4 ESG integratie 7

2.5 Transparantie en verantwoording 7

2.6 Scope van rapportage 7

3 Uitsluitingsbeleid 8

3.1 Definitie controversiële wapens 9

3.2 Vaststellen ondernemingen met controversiële producten 9

3.3 Uitsluiting controversiële wapens 9

3.4 Definitie tabaksproducenten 11

3.5 Vaststellen uitsluitingen 11

3.6 Schenders van het VN Global Compact 13

3.7 Vaststelling uitsluitingen 13

3.8 Uitsluiting structurele Global Compact schenders 13

3.9 Uitsluiting landen 13

4 Engagement. 15

4.1 Achmea en de dialoog 16

4.2 Thema's in het engagementprogramma 16

4.3 Nieuw geïnitieerde dialogen rond normschendingen 18

5 Collectieve Initiatieven 21

5.1 Aansluiting bij internationale initiatieven 22

5.2 Collectieve initiatieven en investor statements 23

6 Stembeleid & Corporate Governance 25

6.1 Institutionele belegger als actief aandeelhouder 26

6.2 Stemgedrag Achmea 26

6.3 Agenderingsrecht aandeelhouders 27

6.4 Corporate Governance ontwikkelingen in Nederand 29

7 Duurzaam Vastgoed 31

7.1 Vastgoedportefeuille 32

8 Impact investing en Impact meting 34

8.1 Introductie 35

8.2 Impactfondsen van Achmea 35

8.3 Green Bonds (doelinvesteringen) 37

8.4 Impact meting: CO_2 meting 38

9 Bijlagen 39

Bijlage 1: Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties 39

Bijlage 2: Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie) 39

Bijlage 3: Overzicht lopende engagements Robeco 40

1 Activiteiten & Ontwikkelingen

In 2018 zijn binnen de Nederlandse financiële sector veel initiatieven ontplooid rond Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Achmea heeft aan een diverse initiatieven een actieve bijdrage geleverd. Daarnaast geeft Achmea binnen haar beleggingsbeleid invulling aan maatschappelijk verantwoord beleggen door het inzetten van verschillende instrumenten. In deze rapportage kunt u lezen welke activiteiten Achmea heeft ondernomen in het afgelopen jaar.

PRI-beoordeling Achmea

Achmea heeft in 2007 de Principles for Responsibe Investment (PRI) ondertekend, waarmee we ons committeren aan integratie van duurzaamheidscriteria in onze beleggingsprocessen. Ondertekenaars van de PRI worden jaarlijks getoetst op de kwaliteit van en reikwijdte van toepassing van deze principes. De PRI heeft Achmea op de gevraagde modules en beleggingscategorieën beoordeeld met een A score (de hoogste scoren is A+). Daarmee scoren we hoger dan de door de PRI samengestelde peergroup.

Eerlijke Verzekeringswijzer

De Eerlijke Verzekeringswijzer (EV) is een samenwerkingsverband van zes ngo's (Amnesty International, Milieudefensie, FNV, Oxfam Novib, PAX, World Animal Protection), die tien verzekeringsgroepen vergelijkt en beoordeelt op 21 duurzaamheidsthema's, waaronder Mensenrechten, Milieu, Wapens en Dierenwelzijn.
In het jaarlijkse beleidsonderzoek, dat in maart naar buiten kwam, eindigt Achmea op de derde plaats. Achmea scoort met name goed op de thema's Natuur, Gezondheid en Arbeidsrechten. Ook op het gebied van Transparantie en verantwoording presteert Achmea in de top.
Achmea streeft ernaar om op alle thema's een voldoende te scoren. Voor bijvoorbeeld Dierenwelzijn en Klimaatverandering is dat nu nog niet het geval. In de komende jaren zal Achmea eraan werken om dat te realiseren.
Naast periodieke beoordelingen van het duurzaamheidsbeleid voert de EV ook onderzoeken uit naar toepassingen in de praktijk. In juni 2018 werd een onderzoek gepubliceerd over engagement die de verzekeraars met bedrijven voeren over mensenrechten in de delfstofwinningsindustrie. Achmea haalde in dit onderzoek de hoogste score –rapportcijfer 10- van alle deelnemende verzekeraars.
Eind november verscheen het onderzoeksrapport naar de beleggingen van financiële instellingen in fossiele energie. Achmea scoort hierbij 'gemiddeld' ten opzichte van de andere instellingen, met 93% van zowel haar aandelen- als obligatiebeleggingen in fossiel en 7% in hernieuwbare energie.

IMVO-convenant verzekeringssector

Enkele jaren geleden bepleitte de SER dat sectoren en bedrijven het initiatief moeten nemen om convenanten over internationaal MVO te sluiten met de overheid en maatschappelijke organisaties. Daarmee ontstaat een nieuw instrument om risico's op schendingen van mensenrechten en schade aan milieu in de keten substantieel aan te pakken. Voor werknemers en lokale gemeenschappen leidt dit tot betere bescherming tegen nadelige effecten. En bedrijven worden geholpen bij problemen die zij alleen niet kunnen oplossen.
De verzekeringssector heeft in 2016 de uitdaging aangenomen om ook een convenant voor de verzekeraars af te sluiten. Via een werkgroep van het Verbond van Verzekeraars, waaraan ook Achmea heeft bijgedragen, hebben het Verbond en Zorgverzekeraars Nederland in juni een convenant met ngo's, vakbonden en de Overheid afgesloten. In het convenant wordt afgesproken welke rol verzekeraars kunnen spelen bij het voorkómen van specifieke risico's die zich bij hun beleggingen kunnen voordoen op het gebied van onder meer mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu, klimaat en dierenwelzijn. Voor Achmea houdt dit in dat de gemaakte afspraken een positieve impuls in de komende jaren zullen geven aan haar verantwoord beleggingsbeleid.

Stakeholderdialoog

Eind januari heeft de CFO en het (verantwoord beleggings)management van Achmea een stakeholderdialoog met enkele ngo's –Eumedion, Amnesty International, de VBDO en Milieudefensie- gevoerd.
Het eerste dilemma dat besproken werd, ging over Klimaatverandering en Energietransitie. Moet Achmea als institutioneel belegger haast maken met het decarboniseren van haar beleggingsportefeuille, om zo daarmee aan haar maatschappelijke verantwoordelijkheid te voldoen? Maar kan Achmea daarbij tegelijkertijd aan haar fiduciaire verantwoordelijkheid jegens haar klanten voldoen om voldoende financieel rendement te behalen, zodat aan haar toekomstige verplichtingen kan worden voldaan?
De ngo's gaven ons mee om in ieder geval ons ambitieniveau hoog te leggen, ook al kan niet alles direct worden gerealiseerd. Daarnaast werd Achmea ook gevraagd om naar andere maatregelen te kijken, zoals hoe Achmea kan bijdragen aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering (adaptatie) en bij bedrijven waarin Achmea belegt, aandacht vragen voor sociale gevolgen van de energietransitie.

Het tweede dilemma ging over impactbeleggen. Hoe kan Achmea zo goed mogelijk tegemoet komen aan
- enerzijds de wensen van klanten als burgers, die willen dat 'hun' gelden worden geïnvesteerd in het realiseren van een gezonde, leefbare en rechtvaardige wereld - anderzijds de fiduciaire verantwoordelijkheid van Achmea jegens haar klanten als afnemers van financiële producten, die willen dat een voldoende financieel rendement op diezelfde beleggingen wordt behaald.

Een naar voren gebrachte suggestie was om met dit soort beleggingen naar de lange termijn te kijken, om zo onder de korte termijn rendementsdruk uit te komen. Je zou, naast het financieel rendement, ook de impact die je realiseert, in je behaalde resultaten kunnen laten meewegen. De ngo's erkennen de constatering van Achmea dat de schaalbaarheid van impactbeleggingen nog een belemmering vormt om dit flink te vergroten. Wel wordt erop gewezen dat enkele kleine impactfondsen behoorlijke impact weten te combineren met een aardig rendement.

Nederlandse Stewardship Code gepresenteerd

Pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders hebben de eerste Nederlandse Stewardship Code (hierna: Stewardship Code) vastgesteld. Daarmee benadrukken zij het toenemende belang van betrokken en verantwoord aandeelhouderschap en de rol die institutionele beleggers spelen bij het bevorderen van langetermijnwaardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen waarin zij beleggen.

Bovendien bieden de principes uit de Stewardship Code de mogelijkheid aan pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders om verantwoording af te leggen aan hun deelnemers en klanten over de wijze waarop zij als betrokken belegger invulling geven aan hun aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten.

De Stewardship Code onderstreept daarnaast het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar langetermijnwaardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Ook verlangt de code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

De Stewardship code treedt per 1 januari 2019 in werking. Achmea Investment Management (hierna: Achmea IM) heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van deze code.

2 Inleiding verantwoord beleggen

Achmea is een grote verzekeraar en daarmee tevens een grote belegger. De middelen die we uit onze verzekeringsactiviteiten ontvangen, zoals de premies, beleggen we voor eigen rekening en risico. Achmea stelt zich ten doel om deze beleggingen op een maatschappelijk verantwoorde wijze uit te voeren.
Achmea gebruikt hierbij meerdere verantwoord beleggen instrumenten. In deze rapportage leest u de laatste stand van zaken met betrekking tot de wijze waarop deze instrumenten in de praktijk zijn toegepast.
Beleidsdocumenten en andere relevante rapportages zijn terug te vinden op de website van Achmea (onder Duurzaam – Verantwoord beleggen).

2.1 Verantwoord beleggen

Achmea belegt de premies en andere gelden die klanten aan ons hebben toevertrouwd, op een verantwoorde manier. Daarmee bedoelen we dat we de financiële verplichtingen aan onze klanten kunnen nakomen en dat we beleggen met respect voor de wereld om ons heen en voor toekomstige generaties.

Vanuit Achmea's coöperatieve gedachtegoed houden wij, ook met onze beleggingen, rekening met de wereld om ons heen: met de toekomst van onze planeet, sociale rechtvaardigheid en goed bestuur. Deze principes, mede in relatie tot de markten waarin wij als verzekeraar/financiële dienstverlener opereren, hebben geleid tot de keuze voor een aantal kernthema's voor onze beleggingen:

1. Mensenrechten
2. Arbeidsnormen
3. Natuur & Milieu
4. Gezondheid
5. Klimaat

2.2 Uitgangspunten

De accenten en uitgangspunten van Achmea zijn terug te vinden in internationale verdragen, conventies en *best practice*-initiatieven die wereldwijd als normerend voor verantwoord beleggen gelden (zie Richtlijnen verantwoord beleggen, op website Achmea). De belangrijkste daarvan is **het VN Global Compact**, die universele principes bevat op het gebied van**:**

- Mensenrechten
- Arbeidsnormen
- Milieu
- Anticorruptie

Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 1). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedsfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.
Op corruptiebestrijding na – dat Achmea als een vanzelfsprekende norm voor al haar handelen, dus inclusief beleggen, beschouwt – komen deze principes terug in onze kernthema's (zie boven).

2.3 Instrumenten

Bij het in praktijk brengen van Achmea' s verantwoord beleggingsbeleid, wordt gebruik gemaakt van vijf instrumenten:
1. Uitsluiting;
   - Ondernemingen die controversiële wapens produceren
   - Ondernemingen die op structurele wijze principes van het Global Compact schenden
   - Landen waar machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten schenden en landen waar het non-proliferatieverdrag wordt geschonden
   - Tabaksproducenten
2. Engagement, het aangaan van dialoog met ondernemingen;
3. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
4. ESG-integratie in beleggingsprocessen;
5. Doelinvesteringen ook wel impact investing genoemd (waaronder Green Bonds).

OVERZICHT 1: **MVB-INSTRUMENTEN ACHMEA**

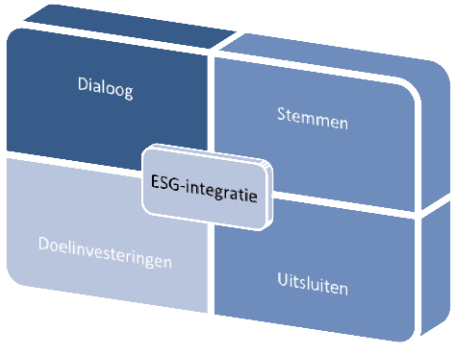

2.4 ESG integratie

In deze MVB rapportage gaan we in op de verschillende instrumenten die worden toegepast op de beleggingen. Echter voor het instrument ESG integratie is geen apart hoofdstuk opgenomen. ESG integratie is verankerd in het beleggingsproces van de verschillende beheerders van de beleggingen van Achmea.

Voor de beleggingsmandaten worden daar waar mogelijk duurzaamheidsfactoren op een systematische en consistente manier geïntegreerd in het reguliere beleggingsproces. Dit vanuit de overtuiging dat het inzichtelijk maken van relevante ecologische, sociale en goed bestuur (ESG) factoren, en daarmee verbonden bedrijfsspecifieke risico's, bijdraagt aan het maken van beter geïnformeerde beleggingsbeslissing.

Zoals boven aangegeven maakt Achmea gebruik van verschillende vermogensbeheerders. Deze vermogensbeheerders worden periodiek bevraagd over het ESG integratie in het beleggingsproces. Daaruit blijkt dat elke vermogensbeheerder op verschillende wijze invulling geeft aan ESG integratie. Dit heeft te maken met de verschillende manieren van beleggen en met de verschillende beleggingscategorieën.

2.5 Transparantie en verantwoording

Transparantie is onlosmakelijk verbonden met een goed verantwoord beleggingsbeleid. Achmea rapporteert daarom tweemaal per jaar over hoe de afgelopen periode dit beleid is uitgevoerd. Ook rapporteren wij over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale-, governance- en milieuthema´s. Daarnaast geven wij inzicht in ons stemgedrag via een *vote disclosure system*. De rapportages en het systeem zijn toegankelijk via de website van Achmea. Ook staan daar onder meer de volgende documenten op:
1. Achmea' s verantwoord beleggingsbeleid
2. Overzicht Enhanced Engagements Achmea
3. Stembeleid
4. Uitsluitingenlijst

2.6 Scope van rapportage

Deze rapportage ziet toe op de beleggingen die voor eigen rekening en risico van Achmea worden beheerd.
In deze rapportage komen de volgende instrumenten aan de orde die van toepassing zijn op de vastrentende waarden portefeuilles en aandelen portefeuilles: uitsluiten, engagement en stemmen (geldt alleen voor aandelen). Tevens is in dit verslag aandacht voor duurzaam vastgoed, impact investing en impact meting.

3 Uitsluitingsbeleid

Achmea belegt niet in producenten van tabakswaren en controversiële wapens. Ook belegt Achmea niet in bedrijven die met hun gedrag structureel internationale normen over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of corruptie schenden (vormgegeven in de principes van het Global Compact). Wanneer engagement met Global Compact schenders onvoldoende resultaten oplevert, kunnen wij overgaan tot het uitsluiten van ondernemingen worden uitgesloten van het beleggingsuniversum.

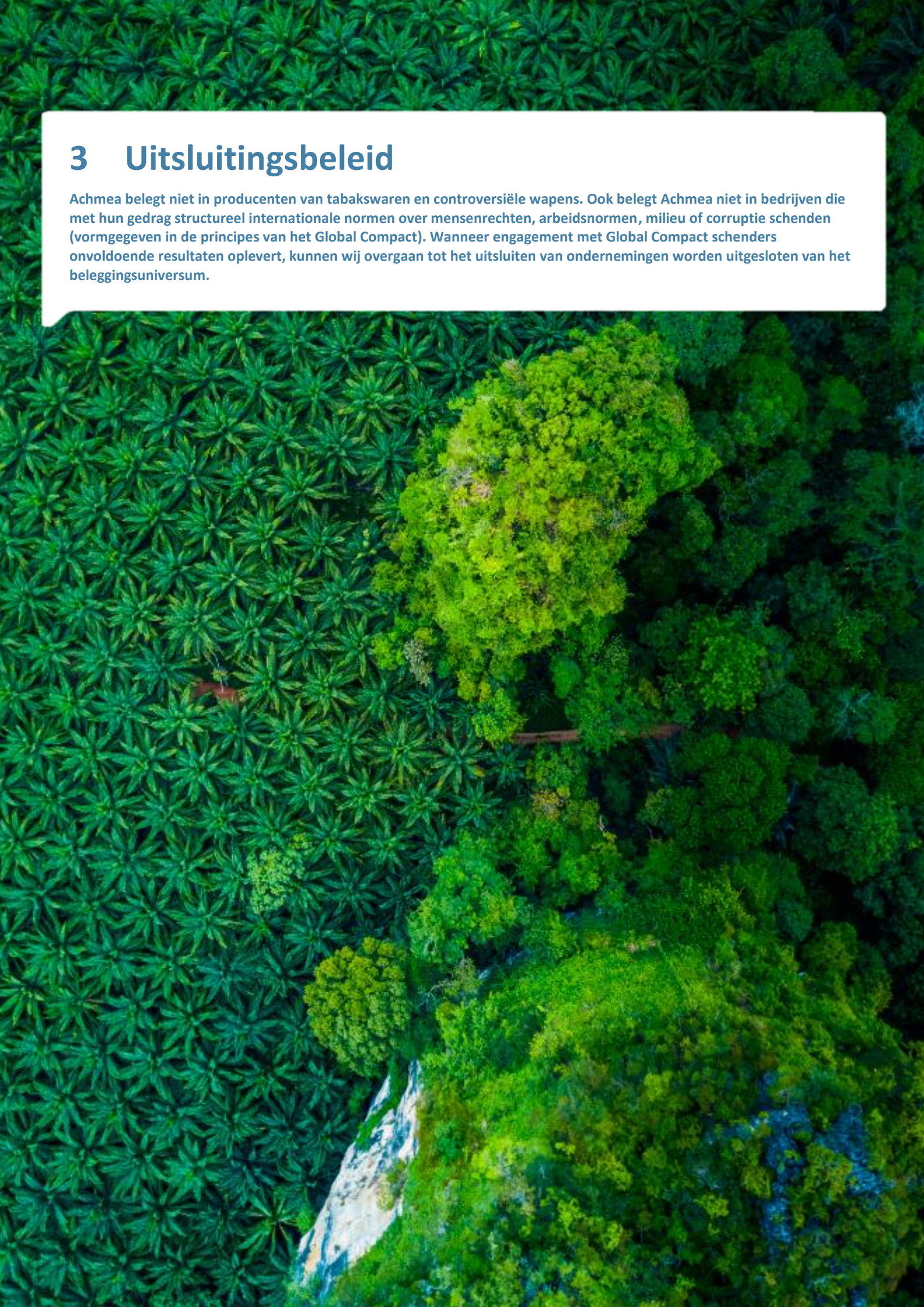

3.1 Definitie controversiële wapens

Voor Achmea zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. Achmea belegt niet in ondernemingen die deze wapens produceren:

1. Nucleaire wapens
2. Biologische wapens
3. Chemische wapens
4. Antipersoonsmijnen
5. Clustermunitie

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Achmea aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website.

3.2 Vaststellen ondernemingen met controversiële producten

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS-Ethix stelt ieder halfjaar voor Achmea vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt, leidt dit tot uitsluiting.

3.3 Uitsluiting controversiële wapens

Verbod beleggen in clustermunitie

Met betrekking tot het verbod tot beleggen in clustermunitie heeft de AFM geïnventariseerd welke ondernemingen per 1 januari 2019 voldoen aan de criteria geformuleerd in artikel 21a Besluit Marktmisbruik. Uit deze inventarisatie blijkt dat de drie beursgenoteerde ondernemingen volgens tabel 2 in ieder geval onder de wettelijke definitie van een ‘verboden onderneming’ als bedoeld in artikel 21a Besluit Marktmisbruik vallen. In deze lijst van ondernemingen heeft zich één wijziging voorgedaan. Het Israelische Elbit Systems is toegevoegd aan de nieuwe risicoradar. De onderneming was reeds uitgesloten van het beleggingsuniversum vanwege mensenrechtenschendingen. Zie het indicatieve AFM-overzicht in tabel 2.

Veranderingen in de uitsluitingslijst

Screening van het beleggingsuniversum op basis van onderzoeksgegevens van ISS-Ethix leidt tot een zevental wijzigingen in de Achmea IM uitsluitingslijst. Toshiba Corp.is niet langer betrokken bij de productie, ontwikkeling of, onderhoud van nucleaire wapens en is daarom weer toegelaten tot het belegbare universum. Daarnaast levert de screening een zestal ondernemingen aan waarvan is vastgesteld dat zij betrokken zijn bij de productie van clustermunitie of nucleaire wapens. Elbit is betrokken bij clustermunitie en is ook toegevoegd aan de AFM-lijst, en was reeds uitgesloten van ons beleggingsuniversum. De overige ondernemingen zijn betrokken bij de nucleaire wapens. Zie alle wijziging in de Achmea IM uitsluitingslijst in tabel 3.

TABEL 2: INDICATIEVE AFM LIJST PER 1 JANUARI 2019
Bron: Achmea Investment Management & “indicatieve AFM lijst”

Onderneming	Land	Clustermunitie
Elbit Systems	Israel	ja
Hanwha Corporation	Zuid Korea	ja
Poongsan Corporation	Zuid Korea	ja

TABEL 3: VERANDERINGEN IN UITSLUITINGSLIJST CONTROVERSIELE WAPENS
Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

Onderneming	Land	Status
Bharat Dynamics Limited	India	Toegevoegd
Brookfield Asset Management Inc. Class A	Canada	Toegevoegd
Brookfield Business Partners L.P.	Bermuda	Toegevoegd
Elbit Systems Ltd	Israel	Toegevoegd
KBR, Inc.	United States	Toegevoegd
Steel Partners Holdings LP	United States	Toegevoegd
Toshiba Corp	Japan	Verwijderd

TABEL 4: UITSLUITINGSLIJST CONTROVERSIËLE WAPENS PER 1 JANUARI 2019*

Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

Onderneming	
AECOM	
Aerojet Rocketdyne Holdings Inc	
Aeroteh SA	
Airbus Group SE	
Aryt Industries Ltd	
Babcock International Group PLC	
BAE Systems PLC	
Boeing Co/The	
Bharat Dynamics Limited	
Booz Allen Hamilton Holding Corp	
BWX Technologies Inc	
Brookfield Asset Management Inc.	
Brookfield Business partners L.P.	
CACI International Inc	
China Shipbuilding Industry Co., Ltd.	
Cohort PLC	
Constructions Industrielles de la Mediterranee SA	
Elbit Systems	
Engility Holdings Inc	
Fluor Corp	
Fortive Corp	
General Dynamics Corp	
GP Strategies Corp	
Hanwha Corp	
Harris Corp	
Honeywell International Inc	
Huntington Ingalls Industries Inc	
Jacobs Engineering Group Inc	
KBR Inc.	
L-3 Communications Holdings Inc	
Larsen & Toubro Ltd	
Leidos Holdings Inc	
Leonardo-Finmeccanica SpA	
Lockheed Martin Corp	
Moog Inc	
Motovilikha Plants PJSC	
Northrop Grumman Corp	
Poongsan Corporation	
Poongsan Holdings Corp	
Premier Explosives Ltd	
Raytheon Co	
Rolls-Royce Holdings PLC	
S&T Dynamics Co Ltd	
S&T Holdings Co Ltd	
Safran SA	
Serco Group PLC	
SGL Carbon SE	
Steel Partners Holdings LP	
Tata Power Co. Ltd	
Textron Inc	
Thales SA	
Ultra Electronics Holdings PLC	
United Technologies Corp	
Walchandnagar Industries Ltd	

*Per 1 januari 2019 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

3.4 Definitie tabaksproducenten

Al sinds januari 2013 heeft Achmea alle producenten van tabakswaren uitgesloten van beleggingen. Het niet willen beleggen in de tabaksindustrie past bij het Achmea thema Gezondheid.

3.5 Vaststellen uitsluitingen

Op basis van GICS-classificatiecodes stellen wij vast welke ondernemingen als rookwarenproducenten worden aangemerkt. Twee maal per jaar screenen wij het beleggingsuniversum op dit criterium. Ondernemingen die zijn aangemerkt als rookwarenproducenten plaatsen wij op de geactualiseerde uitsluitingslijst. Eventueel aanwezige holdings in tabaksproducenten verkopen wij. Portefeuillemanagers mogen geen nieuwe holdings aankopen van uitgesloten ondernemingen zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat.

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 januari 2019 de volgende ondernemingen aangemerkt als tabaksproducent en toegevoegd aan de uitsluitingslijst. Zie tabel 5.

TABEL 5: UITSLUITINGSLIJST TABAKSPRODUCENTEN PER 1 januari 2019
Bron: Achmea Investment Management, Bloomberg

Onderneming	
Adris Grupa DD	
Alliance One International Inc	
Altria Group Inc	
American Heritage International Inc	
Anchor Tobacco Co	
Bentoel Internasional Investama Tbk PT	
Blagoevgrad-BT AD	
British American Tobacco Bangladesh Co Ltd	
British American Tobacco Chile Operaciones SA	
British American Tobacco del Peru Holdings SAA	
British American Tobacco Denmark A/S	
British American Tobacco Kenya Ltd	
British American Tobacco PLC	
British American Tobacco Uganda Ltd	
British American Tobacco Vranje AD Vranje	
British American Tobacco Zambia PLC	
British American Tobacco Zimbabwe Holdings Ltd	
Centro Cooperativo Agroalimentare Sannita Cecas SCA	
Ceylon Tobacco Co PLC	
Coop Tabacchi Verona Soc Agricola	
CTO PCL	
De Jaegher Tobacco BVBA	
Dunkerquoise des Blends SAS	
Dupnitsa-Tabac AD	
Duvanska Industrija AD Bujanovac	
Fiedler & Lundgren AB	
France Tabac UCOAGR	
Glacier Wholesalers Inc	
Godfrey Phillips India Ltd	
Hanjaya Mandala Sampoerna Tbk PT	
Haskovo-Tabac AD	
Heupink & Bloemen Tabak BV	
Hunters & Frankau Ltd	
Imperial Tobacco Group PLC	
Imperial Tobacco Ltd	
International Tobacco Agency Srl	
Intertaba SpA	
Isperih-BT AD	
ITC Ltd	
Jerusalem Cigarette Co Ltd	
JT International Bhd	
Kimree Inc	
Koninklijke Theodorus Niemeyer BV	
KT&G Corp	
Lorillard LLC	
LT Group Inc	
Mella Srl	
Miller Distributing Inc	
Oliva Tobacco Co	
Pakistan Tobacco Co Ltd	
Philip Morris CR AS	
Philip Morris International Inc	
Philip Morris Italia Srl	
Philip Morris Operations AD Nis	
Philip Morris Operations AD Nis	
Philip Morris Pakistan Ltd	
Pleven-Bulgartabak	

PTFC Redevelopment Corp	
Rodaluna Srl	
Scandinavian Tobacco Group Assens A/S	
Scandinavian Tobacco Group Benelux NV	
Scandinavian Tobacco Group Nykobing ApS	
Sifaco-Benelux SA	
Societe Pour le Developpement du Tabac En Afrique	
Sofia-BT AD	
Souza Cruz SA	
Stubbe Tobacco Trading BVBA	
Svet Societa' Valdelsana Essiccazione Tabacchi Srl	
Swedish Match AB	
Tanzania Cigarette Co Ltd	
Tom Fitts Tobacco Co Inc	

Tutunski Kombinat AD	
Tvornica Duhana Zagreb DD	
Utalim SA Slatina	
Wee-Cig International Corp	
West Indian Tobacco Co Ltd/The	
Zabia SA	
China Fortune Investments Hold	
Rich Cigars Inc	
Scandinavian Tobacco Group A/S	
Sheen Tai Holdings Grp Co Ltd	
Turning Point Brands Inc	
Vapor Hub International Inc	
VI NA TA BA Trading & Investment	

3.6 Schenders van het VN Global Compact

Naast producenten van controversiële wapens vindt Achmea dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en (anti)corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Wij hebben een maatschappelijke rol te vervullen en nemen hierin, onder meer door toepassing van dit uitsluitingsbeleid, onze verantwoordelijkheid. Dit doet Achmea op onderstaande wijze.

3.7 Vaststelling uitsluitingen

Achmea laat twee onderzoeksbureaus, ISS-Ethix en Sustainalytics, onafhankelijk van elkaar beoordelen welke ondernemingen betrokken zijn bij structurele schendingen van internationale normen. Leidraad hierbij zijn de principes van het Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en (anti)corruptie. Daartoe bekijken beide bureaus het gehele belegbaar universum. Omdat een schending snel kan ontstaan, maar ook weer snel kan worden opgeheven, komen alleen de structurele schenders van principes in aanmerking voor uitsluiting. Achmea stelt dat een schending structureel is wanneer deze ten minste 24 aaneengesloten maanden heeft plaatsgevonden. Zolang dit niet het geval is, heeft het aangaan van de dialoog met de onderneming (engagement) de voorkeur. Indien een onderneming volgens beide bureaus structureel, dus langer dan 24 maanden, het VN Global Compact schendt, dan wordt de onderneming van verdere belegging uitgesloten. Indien één van beide bureaus tot die conclusie komt of de onderneming schendt (nog) niet structureel, dan wordt hij op de watchlist geplaatst.

Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Geen nieuwe aandelen of obligaties worden aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een geverifieerde opheffing van de schending zal de onderneming van de uitsluitingslijst worden verwijderd.

3.8 Uitsluiting structurele Global Compact schenders

Per 1 januari 2019 zijn geen onderneming voor beleggingen uitgesloten vanwege structurele schendingen van arbeidsnormen. Wal-Mart Stores die eerder op de uitsluitingslijst stond, wordt vanwege een herzien oordeel van Sustainalytics niet langer uitgesloten.

TABEL 6: WIJZGINGEN IN UITSLUITINGSLIJST STRUCTURELE GLOBAL COMPACT SCHENDERS
Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix, Sustainalytics

Onderneming	Norm	Status
Wal-Mart Stores, Inc.		Verwijderd van uitsluitingslijst

3.9 Uitsluiting landen

Het gevoerde landenbeleid is geënt op de Nederlandse sanctiewetgeving (1977). Hierdoor sluit Achmea op voorhand staatsobligaties van landen uit die bij onze screening naar voren komen als:

- Schender non-proliferatieverdrag
- Systematische schending mensenrechten burgers
- Hoge mate van corruptie

Screening vindt jaarlijks plaats. Van landen op de uitsluitingslijst kopen wij geen staatsobligaties. Een belangrijk handvat bij het samenstellen van de landenlijst is de Sanctiewet 1977. De Sanctiewet 1977 is een kaderwet en is de grondslag voor de uitwerking van (inter)nationale regels ter uitvoering van de internationale sanctiemaatregelen. Sanctiemaatregelen zijn dwingende instrumenten die worden ingezet als reactie op schendingen van onder meer het internationaal recht of mensenrechten. Achmea hanteert de wet als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor de landenlijst.

TABEL 7: LANDEN UITSLUITINGSLIJST PER JANUARI 2019
Bron: Achmea Investment Management

Land	Kwestie
Centraal Afrikaanse Republiek	Schending Internationaal Recht en wreedheden
Democratische Volksrepubliek Korea (Noord-Korea)	Verspreiding van kernwapens
Iran	Verspreiding van kernwapens
Libanon	Schending Internationaal Recht
Myanmar	Mensenrechtenschendingen

Oezbekistan	Mensenrechtenschendingen
Soedan	Grove mensenrechtenschendingen
Somalië	Mensenrechtenschendingen en wreedheden
Syrië	Grove mensenrechtenschendingen
Zimbabwe	Mensenrechtenschendingen

4 Engagement

Ondernemingen die structureel internationale richtlijnen, zoals het VN Global Compact en de OESO richtlijnen, schenden tonen onverantwoord gedrag. Dit gedrag is onverantwoord voor de eigen onderneming en haar stakeholders. Op de lange termijn ontstaat er bijvoorbeeld een risico voor de continuïteit van het bedrijf. Maar ook voor de samenleving is schending van internationale richtlijnen een groot risico. Daarom gaat Achmea in dialoog met ondernemingen. Onze inzet daarbij is het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis en het definiëren van 'good practices'. Met het aangaan van de dialoog wil Achmea het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten.

4.1 Achmea en de dialoog

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is het centrale instrument in het verantwoord beleggingsbeleid van Achmea. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. De dialoog met ondernemingen wordt deels gevoerd door Robeco en deels door Achmea IM. Veelal zijn het trajecten met een looptijd van gemiddelde drie jaar. Wij voeren de dialoog vanuit meerdere invalshoeken:

Thematisch engagement

Vanuit de invalshoek van thema's gaat Achmea als aandeel- of obligatiehouder het gesprek met ondernemingen aan over een ESG-thema, waarbij wij de beleggingswaarde proberen te vergroten en het duurzame gedrag en de kwaliteit van het bestuur te verbeteren. Evenals voor enhanced- en focus engagement is voorwaarde dat het management van een onderneming het onderwerp kan beïnvloeden.

Enhanced Engagement

Het enhanced engagementbeleid van Achmea gaat een stap verder. Elk jaar kiezen we twee of drie ondernemingen waarmee we intensief een thematisch engagement aangaan. Voor deze bedrijven formuleren we een set verbeterdoelen die tenminste voor een vastgesteld gedeelte binnen drie jaar moeten zijn behaald. Lukt dat niet, dan kan de onderneming worden uitgesloten van belegging.
Voor elke onderneming waarmee wij een enhanced engagement aangaan geldt: vóór de start van het traject beoordeelt een onafhankelijke partij of de door ons gestelde doelen hout snijden. Bij elke afgeronde engagement beoordeelt die onafhankelijke partij het behaalde resultaat, om vast te stellen of de verbeterdoelen aantoonbaar zijn gehaald en het engagement als succesvol afgerond kan worden beschouwd.

Focus engagement

Indien het thema waarop wij vinden dat ondernemingen beter moeten presteren een kernthema van Achmea is – mensenrechten, arbeidsnormen, natuur en milieu, gezondheid, klimaatverandering- en Achmea zich nadrukkelijk jegens de betrokken ondernemingen wil profileren, dan kan een focus engagement worden aangegaan.

Normatief engagement

Achmea vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden, zoals het Global Compact of de OECD richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Wij noemen dit normatief engagement en dit wordt uitgevoerd door Achmea IM . Per ultimo 2018 maken 17 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma van Achmea. Dit programma bevindt zich nog in de opbouwfase. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het doel van de dialoog is om de vermeende of geverifieerde schending op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen of anti-corruptienormen op te heffen.

Issue engagement

Als een ngo Achmea aanspreekt op een issue waarvan wordt gedacht dat Achmea via zijn beleggingen positieve invloed bij betrokken ondernemingen kan uitoefenen, dan gaan wij daarover het gesprek aan.

Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij Achmea op voorhand niet belegt in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeel- of obligatiehouder het management juist actief aansporen om het beleid of hun activiteiten te verbeteren.

Milieudefensie

Met Milieudefensie spraken wij over de bijdrage die Achmea als institutioneel belegger kan leveren aan het tegengaan van mensenrechtenschendingen, ontbossing en landroof door de industriële palmoliesector. Milieudefensie vroeg ons om niet langer te beleggen in bedrijven die voortdurend in verband worden gebracht met misstanden rond ontbossing en landroof, en daarmee gepaard gaande mensenrechtenschendingen. Wij hebben uitgelegd dat wij het (blijven) aangaan van de dialoog met dergelijke bedrijven effectiever achten om gewenste maatschappelijke veranderingen in hun bedrijfsvoering tot stand te brengen, dan door deze bedrijven uit te sluiten. In de afgelopen jaren hebben wij concreet, met redelijk succes, engagement gevoerd over onder meer ontbossing en landroof, met veertien grote bedrijven die actief zijn in de waardeketen van palmolie(producten).

Global Child Forum

Met Global Child Forum sprak Achmea in het kader van een onderzoek –via een vragenlijst- naar de opvattingen van beleggers over het integreren van kinderrechten in het beleggingsproces.

4.2 Thema's in het engagementprogramma

In bijlage 2 staat een tabel waarin voortgang wordt vermeld op de verschillende engagement thema's die door Achmea IM en door Robeco worden uitgevoerd. Elk kwartaal publiceert Achmea op haar website het active ownership rapport van Robeco waarin de engagement thema's worden toegelicht.

TABEL 8: LOPENDE ENGAGEMENTTHEMA'S
Bron: Achmea Investment Management

Thema	ESG classificatie
Mensenrechtenschendingen	Internationale normen
Arbeidsnormenschendingen	Internationale normen
Milieuschendingen	Internationale normen
Anti-corruptie schendingen	Internationale normen
Klimaatactie	Milieu
Cultuur en toezicht in de bancaire sector	Governance
ESG risico's en kansen in de (bio) farmaceutische industrie	Sociaal
Verduurzamen van vlees en visindustrie	Milieu
Goed Ondernemingsbestuur	Governance
Corporate Governance Standaarden in Azië	Governance

Klimaatuitdagingen voor Europese elektriciteitsbedrijven	Milieu
Klimaatuitdagingen voor de olie en gassector	Milieu
Risico's en kansen in het wereldwijde cyberbeveiligingslandschap	Governance
ESG uitdagingen in de automobiele sector	Milieu
Sociale risico's van suiker	Sociaal
Klimaatverandering en gezondheid in kantoren	Milieu

Binnen deze thema's zijn in 2018 106 dialogen gevoerd met 91 unieke ondernemingen. Zie tabel 9 voor een overzicht van de verdeling van het programma naar thema.

TABEL 9: HET ENGAGEMENTPROGRAMMA NAAR THEMA

Bron: Achmea IM, Robeco

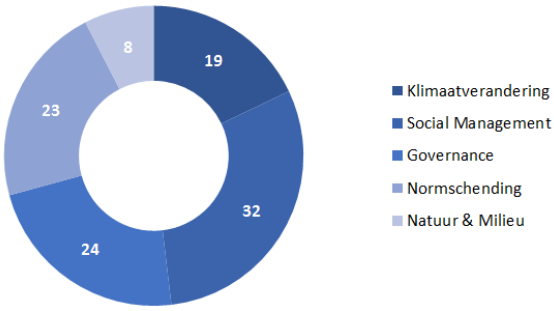

De regionale verdeling richt zich grotendeels op de ontwikkelde markten, waarbij er een duidelijk focus ligt op Europa (51%) en de Verenigde Staten (36%). Zie figuur 10. Wij maken onderscheid tussen de volgende regio's voor ontwikkelde markten: Europa, Verenigde Staten en Overig Wereld (o.m. Canada, Japan, Australië en Nieuw Zeeland). Daarnaast kunnen ondernemingen zich in opkomende markten bevinden (veelal Azië, Latijns-Amerika, Afrika).

FIGUUR 10: HET ENGAGEMENTPROGRAMMA NAAR REGIO

Bron: Achmea Investment Management

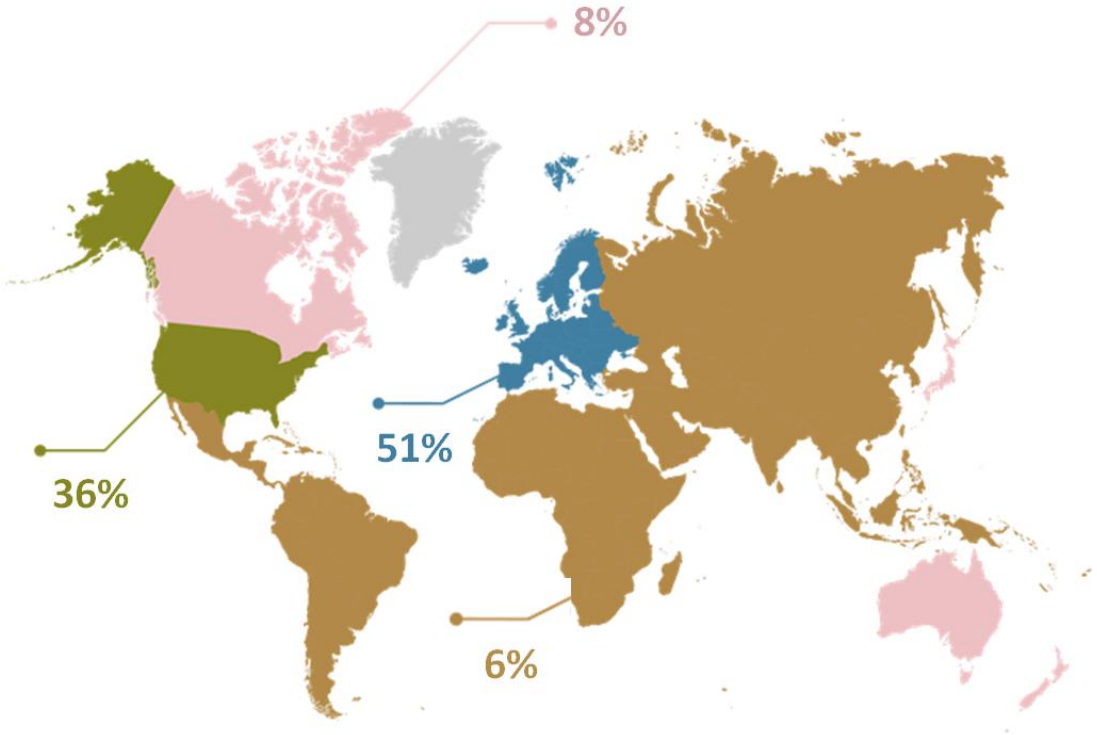

4.3 Nieuw geïnitieerde dialogen rond normschendingen

Per medio 2018 voert Achmea IM in samenwerking met ISS-Ethix het normatieve engagementprogramma uit voor Achmea. Dit programma bevindt zich in de opbouwfase en richt zich op het opheffen van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schendingen.

Mensenrechten schendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van relevante Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurde veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Achmea IM heeft in 2018 met 4 unieke ondernemingen de dialoog opgestart rond een (vermeende) mensenrechtenschending. Het totaal aantal ondernemingen waarmee wij per ultimo 2018 over dit onderwerp in dialoog zijn is ook 4.

TABEL 10: GEÏNITIEERDE DIALOGEN MENSENRECHTENSCHENDING 2018
Bron: Achmea Investment Management en ISS-Ethix

Onderneming	Gestart
Anglo American	2018
Glencore	2018
Mitsubishi Corp.	2018
Nutrien	2018

In 2018 zijn de dialogen voortgezet.

Arbeidsnormen schendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormen schendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Achmea IM heeft in 2018 met 3 unieke ondernemingen de dialoog opgestart rond een (vermeende) arbeidsnormenschending. Het totaal aantal ondernemingen waarmee wij per ultimo 2018 over dit onderwerp in dialoog zijn is ook 3.

Foto: DHLdistributiecentrum in Rüdersdorf DL (onderdeel van Deutsche Post AG, zie tabel 11)
(Bron: www.dpdhl.com)

TABEL 11: GEÏNITIEERDE DIALOGEN ARBEIDSNORMENSCHENDING 2018
Bron: Achmea Investment Management en ISS-Ethix

Onderneming	Gestart
America Movil SAB de CV	2018
Deutsche Post AG	2018
Glencore	2018

In 2018 is de dialoog met Twenty-First Century Fox, Inc. succesvol afgesloten. De onderneming heeft op alle mijlpalen voldoende voortgang geboekt en de vermeende arbeidsnormenschending is dan ook opgeheven.

UITGELICHT: Twenty-First Century Fox

Schending opgeheven

Opgeheven arbeidsnormenschending

Twenty-First Century Fox, Inc. werd beschuldigd van inadequaat handelen na een uitgebreide reeks beschuldigingen van intimidatie en gender- en rassendiscriminatie. Er zou jarenlang consistent geen actie worden ondernomen tegen drie beschuldigde werknemers. Pas nadat er een risico op reputatieschade of rechtszaken ontstond, zouden er vertrouwelijkheids-schikkingen zijn getroffen.

In reactie gaf Twenty-First Century Fox opdracht tot zowel interne als externe onderzoeken en werd het dienstverband met drie medewerkers beëindigd. In een toelichting legde het bedrijf uit hoeveel waarde het hecht aan fatsoenlijke omgangsvormen op de werkvloer, de compliance maatregelen die het had getroffen en de routes die beschikbaar waren om misstanden te melden. Verder heeft het bedrijf veranderingen in het management doorgevoerd en een aantal schikkingen getroffen met slachtoffers met een gezamenlijke waarde van meer dan 60 miljoen dollar. Een onafhankelijk panel houdt sinds eind 2017 toezicht op de systemen en het beleid die de werkvloer moeten vrijhouden van discriminatie, pesten en wraakacties en rapporteert hierover elke vijf jaar. De dialoog is afgesloten en het oordeel is bijgesteld naar GROEN.

Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven, waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Foto: Hoofdkantoor van Bayer's landbouwdivisie in Monhein, DL (Bron:media.bayer.com/).

Achmea IM heeft in 2018 met 6 unieke ondernemingen de dialoog opgestart rond een (vermeende) milieu normschending. Het totaal aantal ondernemingen waarmee wij per ultimo 2018 over dit onderwerp in dialoog zijn is ook 6.

TABEL 12: GEÏNITEERDE DIALOGEN MILIEUSCHENDINGEN 2018

Bron: Achmea Investment Management en ISS-Ethix

Onderneming	Gestart
Anglo American	2018
Glencore	2018
Petróleos Mexicanos SA	2018
Bayer AG	2018
Sumitomo Chemical Co. Ltd.	2018
Total SA	2018

Gedurende de rapportageperiode zijn de dialogen voortgezet.

Schendingen anti-corruptie

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie. Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren.

Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Achmea IM heeft in 2018 met 6 unieke ondernemingen de dialoog opgestart rond een (vermeende) corruptieschending. Het totaal aantal ondernemingen waarmee wij per ultimo 2018 over dit onderwerp in dialoog zijn is ook 6.

TABEL 13: GEÏNITEERDE DIALOGEN CORRUPTIESCHENDINGEN 2018

Bron: Achmea Investment Management en ISS-Ethix

Onderneming	Gestart
Caixabank SA	2018
National Australia Bank Ltd.	2018
Nordea Bank AB	2018
Commonwealth Bank of Australia	2018
Dankse Bank A/S	2018
Petroleos Del Peru Petroperu SA	2018

Gedurende de rapportageperiode zijn de dialogen voortgezet.

5 Collectieve Initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is Achmea (IM) betrokken bij andere vormen van engagement. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, bepaalde onderwerpen (bijvoorbeeld CO_2-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties

Achmea (IM) is actief in een aantal nationale en internationale samenwerkingsverbanden ter bevordering, ontwikkeling of uitdraging van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarnaast is Achmea (IM) ondertekenaar van een aantal initiatieven, die belangrijk zijn vanuit de identiteit van de eigen organisatie of die van onze klanten. Ten slotte trekt Achmea (IM) op met andere institutionele beleggers, bijvoorbeeld daar waar collectieve dialoog met ondernemingen of internationale beleidsmakers effectiever is dan op individuele basis.

5.1 Aansluiting bij internationale initiatieven

Achmea (IM) ondersteunt actief de volgende initiatieven:

Signatory van de Principles for Responsible Investment

Bestuurder van Eumedion
Lid van Investment Committee
Lid werkgroep bestuurdersbezoldiging
Lid Auditcommissie
Lid Juridische commissie

Lid Shareholders Responsibilities Committee

Signatory van het Carbon Disclosure Project

5.2 Collectieve initiatieven en investor statements

Achmea (IM) trekt samen op met ander institutionele beleggers waar dat effectief is en past binnen de kernthema's van Achmea. Ook steunen wij publiekelijk initiatieven indien ze de belangen van Achmea en de kernthema's ondersteunen.

TABEL 14: OVERZICHT COLLECTIEVE ACTIVITEITEN ACHMEA (IM)
Bron: Achmea Investment Management

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Spitsbergen Ambitie	Investor Statement		Financiële sector NL	H2 2018
Climate change transition for oil and gas	Supporting Investor		PRI	H1 2018
Access to Nutrition	Supporting Investor		Access to nutrition	H1 2018
Engagement on breaches of the OECD guidelines	Supporting Investor		PRI, Aviva	H1 2018
CDP Non-disclosure Campaign	Supporting Investor		CDP	H1 2018
Global Investor Statement to Governments on Climate Change	Investor Statement		PRI	H1 2018
Investor Alliance for Human Rights	Supporting Investor		ICCR	H1 2018
Investor Decarbonisation Initiative	Supporting Investor		ShareAction	H1 2018
Investor Support for Alignment of Sustainability Requirements	Investor Statement		Mirova, MN	H1 2018
Know the Chain Investor Statement	Investor Statement		Know the Chain, ICCR	H1 2018
PRI water risks in agricultural supply chains	Supporting Investor		PRI	H1 2018
Letter to the International Organization of Securities Commissions on ESG disclosure	Investor Statement		PRI	H1 2018
Workforce Disclosure Initiative	Investor Statement		ShareAction	H1 2018
Climate Action 100+	Supporting Investor		IGCC, UN PRI, AIGCC, Ceres	H2 2017
Fairr antibiotics farm animals	Investor Statement		Fairr	H2 2017
Cattle linked deforestation	Supporting Investor		UN PRI, Ceres	H2 2017
PRI Carbon Disclosure Project Greenhouse Gasses	Supporting Investor		UNPRI	H2 2017
Investor Expectations on Corporate Climate Lobbying	Supporting Investor		UNPRI	H1 2018
Investor statement on Arctic National Wildlife Refuge	Ondertekenaar		UNPRI	H1 2018
Sustainable Protein Engagement	Supporting Investor		UNPRI	H1 2017
DNB SDG Werkgroep	Lid Werkgroep		Nederlandse Institutionele Beleggers	H1 2017
PRI Methane Engagement	Supporting Investor		UNPRI	H1 2017
Platform Carbon Accounting Financials	Voorzitter Werkgroep Credits		PCAF	H1 2017
Carbon Disclosure Project	Ondertekenaar		CDP	2009
UN PRI	Ondertekenaar		UNPRI	2007

Access to Medicines Investor Statement	Statement		Access to Medicine Index	2014
Clinical Trials Transparency Investor Statement	Statement		UNPRI	2015
Paris Pledge for Action	Statement		UNPRI	2015
Global Investor Statement on Tobacco	Statement		WHO	2017
Principles for Investors in Inclusive Finance	Ondertekenaar		UNPRI	2013
Principles for Sustainable Insurance	Ondertekenaar		UNEP FI	2012

6 Stembeleid & Corporate Governance

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. Achmea belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan Achmea invloed uitoefenen op ondernemingen . Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan Achmea zich uitspreken over het beloningsbeleid. Achmea doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergaderingen (stemmen).

6.1 Institutionele belegger als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals verzekeraars een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen.

Achmea voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van Achmea zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid
2. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

6.2 Stemgedrag Achmea

Wij stemden in 2018 tijdens **933 vergaderingen** op totaal **12.640 agendapunten**. Zie figuur 15 voor de regionale verdeling over 2018.

FIGUUR 15: **STEMACTIVITEITEN NAAR REGIO**
Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

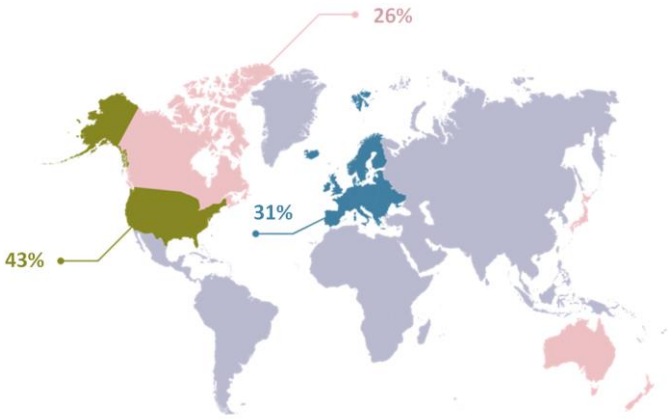

Wij maken bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform Institutional Shareholder Services (ISS). Daarnaast stelt ISS stemadviezen en analyses op conform het Achmea stembeleid. Achmea IM voert ons stembeleid uit. Het Achmea stembeleid is op de website te vinden en wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten. Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht beoordelen we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

De stemactiviteiten kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig De meeste agendapunten waarop wij onze stem hebben ingelegd betreft de benoeming van bestuurders, gevolgd door routinezaken en het door de onderneming gevoerde beloningsbeleid, zie figuur 13.

FIGUUR 16: **AGENDAPUNTEN NAAR THEMA**
Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

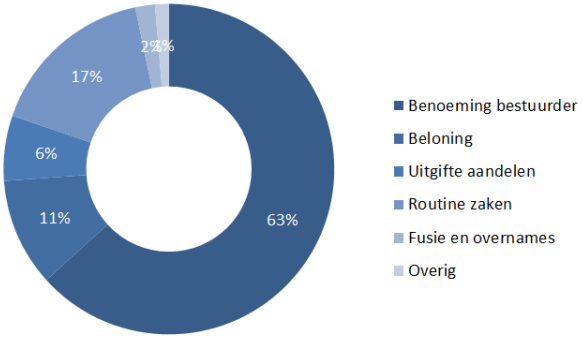

Wij stemmen niet altijd met het management van de onderneming mee, in 19,3% van alle agendapunten hebben wij tegen het management gestemd, zie onderstaand overzicht.

TABEL 17: **OVERZICHT STEMACTIVITEITEN 2018**
Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

Achmea Aandelenbeleggingen	Management	
Aantal agendapunten	**Voor**	**Tegen**
12.640	80,7%	19,3%

Op de website van Achmea is de steminstructie per aandeelhoudersvergadering van de ondernemingen in te zien.

Per thema hebben wij als volgt gestemd.

FIGUUR 18: **STEMGEDRAG BENOEMING BESTUURDERS**
Bron: Achmea Investment Management

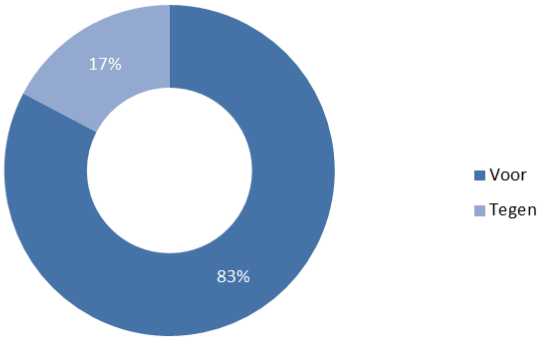

FIGUUR 19: STEMGEDRAG BELONINGSBELEID
Bron: Achmea Investment Management

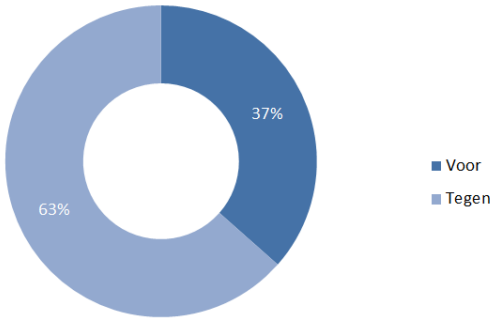

FIGUUR 20: STEMGEDRAG FUSIES EN OVERNAMES
Bron: Achmea Investment Management

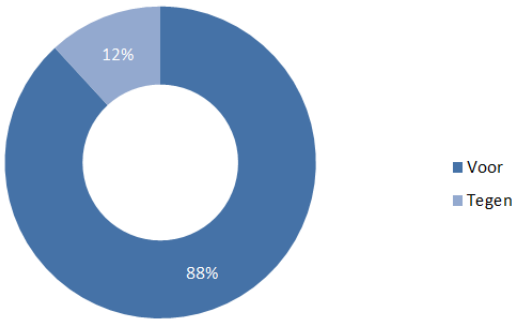

FIGUUR 21: STEMGEDRAG UITGIFTE AANDELEN
Bron: Achmea Investment Management

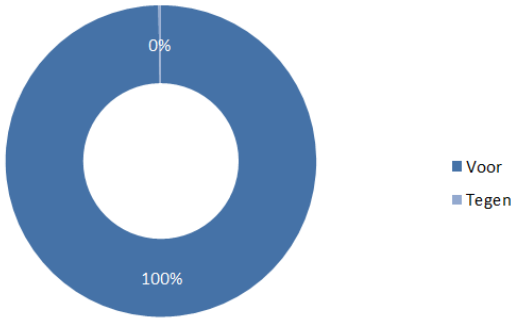

FIGUUR 22: STEMGEDRAG ROUTINE ZAKEN
Bron: Achmea Investment Management

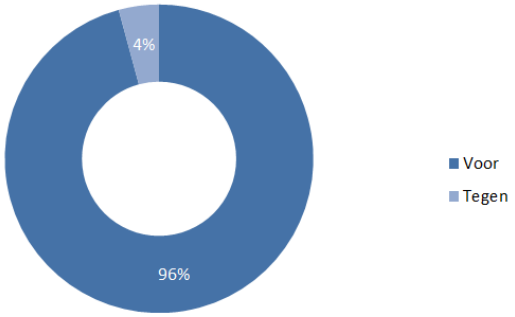

6.3 Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten, goed bestuur. In 2018 hebben wij **374 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. De resoluties hadden de volgende thema's:

TABEL 23: AANDEELHOUDERSRESOLUTIES NAAR THEMA
Bron: Achmea Investment Management

Thema	Aantal
Overig (o.m. Politieke Donaties)	69
Benoeming Bestuurder	141
Milieu en Gezondheid	32
Routinepunten	59
Beloning	40
Goed Bestuur	23
Mensenrechten	10
Totaal	**374**

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpunthema's. Onderstaand overzicht geeft onze steminstructie per thema voor deze resoluties weer.

Klimaatverandering

In 2018 stonden veel klimaatverandering-gerelateerde aandeelhoudersvoorstellen op de agenda's van veelal Energie-gerelateerde ondernemingen. In onderstaande tabel is een overzicht van ondernemingen weergegeven waar Achmea een VOOR-stem heeft ingelegd rond klimaatresoluties.

TABEL 24: KLIMAATRESOLUTIES MET VOOR STEM
Bron: Achmea Investment Management

Onderneming	Resolutie
Noble Energy, Inc	2-graden scenario
Entergy Corp.	Renewable Sources
KinderMorgan	Methaan Emissies 2-graden scenario

C.H. Robinson Worldwide	CO_2-uitstoot rapportage en beheer
Anadarko Petroluem Corp	2-graden scenario
Old Republic International Corporation	Klimaatveranderings-risico's borgen op bestuursniveau
Chevron	Transitie naar low-carbon bedrijfsmodel
The Cooper Companies	Onderzoeken mogelijkheid CO_2-neutraal te worden
SCANA Corp.	2-graden scenario

Arbeidsnormen

Op de aandeelhoudervergadering van **Oracle** van 14 november stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de onderneming werd gevraagd een rapportage op te stellen waarin inzicht wordt gegeven of er een *gender pay gap* bestaat, en indien die bestaat welke acties worden ondernomen om de verschillen te verkleinen. Achmea vindt dit een goed middel om inzicht te verkrijgen in de uitvoering van het diversiteitsbeleid dat de onderneming voert en stemde **VOOR**.

Op de aandeelhoudersvergadering van **Facebook, Inc** van 31 mei stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de onderneming werd gevraagd inzicht te verschaffen in de zogenaamde *gender pay gap.* Dit betekent concreet dat Facebook jaarlijks dient te rapporteren over de verschillen in salariëring tussen mannen en vrouwen. Achmea vindt dit een goed middel om beter inzicht te verkrijgen in de uitvoering van het diversiteitsbeleid dat de onderneming voert. Bovendien is deze rapportage reeds verplicht in het VK, waardoor een ondernemingsbrede uitrol relatief gemakkelijk te realiseren is. Circa 10% van de uitgebrachte stemmen betrof een VOOR-stem, waarmee het voorstel niet is aangenomen. Wanneer volgend jaar een vergelijkbare resolutie op de agenda staat zal Achmea deze opnieuw steunen.

Bij **Monster Beverage Corporation** stond op 7 juni een aandeelhoudersvoorstel op de agenda over gedwongen arbeid en mensenhandel in de toeleveringsketen. De onderneming werd gevraagd hierover te rapporteren. Achmea vindt dit een goede manier om meer inzicht te krijgen in de risico's die de onderneming loopt op dit onderwerp. Circa 20% van de uitgebrachte stemmen betrof een VOOR-stem, waarmee de aandeelhouders het voorstel verwierpen. Hiermee is wel een sterk signaal afgegeven aan het bestuur dat dit een belangrijke kwesties is voor een substantieel deel van de aandeelhouders.

Mensenrechten

Op de aandeelhoudersvergadering van **Caterpillar** heeft Achmea voor een aandeelhoudersvoorstel gestemd om een bestuurder te benoemen met expliciete ervaring en kennis op het gebied van mensenrechten. Omdat de onderneming actief is in regio's waar mensenrechten niet altijd gewaarborgd zijn, is dit een goede manier om ethische en wettelijke risico's voor de onderneming en aandeelhouders te kunnen beperken. Circa 5,8% van de ingelegde stemmen betrof een VOOR- stem of een onthouding, waarmee het voorstel is verworpen. Hoewel aandeelhoudersresoluties over het algemeen een laag aantal stemmen VOOR hebben, zien we vaak dat het aantal VOOR stemmen toeneemt naar mate een aandeelhoudersvoorstel een aantal jaren achter elkaar geagendeerd is.

Op de aandeelhoudersvergadering van **Saputo, Inc**. van 7 augustus stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de raad van bestuur werd verzocht om verslag uit te brengen over het proces van Saputo voor het identificeren en analyseren van potentiële en actuele arbeidsnormen- en mensenrechtenrisico's van Saputo's bedrijfsvoering en toeleveringsketen (human rights risk assessment). Er wordt gevraagd om bij de verslaglegging mensenrechtenprincipes als beoordelingskader te gebruiken, methodisch prestaties te volgen en te meten, over aard en omvang van het overleg met stakeholders te rapporteren en actuele en/of potentiële mensenrechtenrisico's in kaart te brengen die zijn vastgesteld bij het gebruik van arbeidscontractanten / onderaannemers door Saputo, uitzendbureaus of soortgelijke arbeidsovereenkomsten.

De bestaande Code of Ethics mist belangrijke elementen zoals betaling van een leefbaar loon, vakbondsvrijheid en de dwang- of kinderarbeid. Bron: www.saputo.com

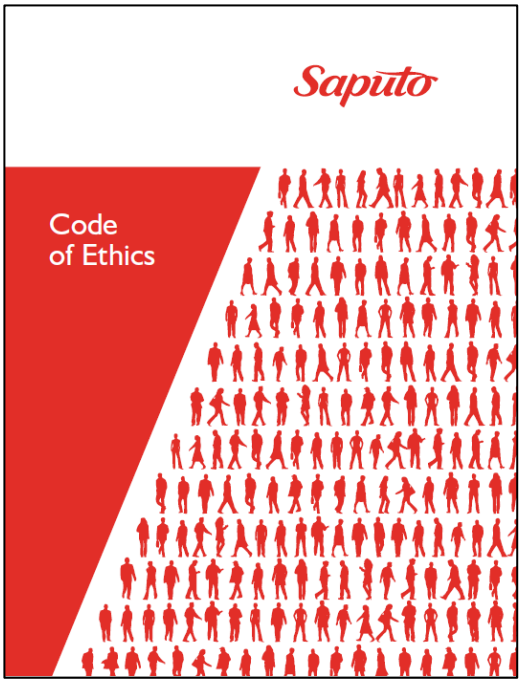

Saputo's bedrijfsmodel stelt het bedrijf bloot aan belangrijke mensenrechtenrisico's. Het bedrijf lijkt geen beleid te hebben met betrekking tot de vrijheid van vereniging voor zijn eigen werknemers, en Saputo's *Code of Ethics* verwijst niet naar het recht op collectieve onderhandelingen. Kwesties waarbij mogelijk sprake is van mensenrechtenschendingen in het bedrijf en de toeleveringsketen worden niet behandeld in de ethische code van Saputo. Deze risico's omvatten het betalen van een minimum leefbaar loon, het beperken van de maximale werkuren, het beschermen tegen kinderarbeid en dwangarbeid. Achmea ondersteunde daarom deze resolutie.

Natuur & Milieu

Aandeelhouders vragen **General Mills Inc.** een verslag over de impact van pesticiden in de agrarische toeleveringsketen van het bedrijf, vanwege de grote maatschappelijke aandacht en onderzoek naar het gebruik van pesticiden en de gevolgen daarvan. Met deze informatie kunnen ze trends over een langere periode beoordelen. Aandeelhouders beweren dat General Mills zichzelf onnodig blootstelt aan reputatierisico, door informatie over pesticidengebruik in de toeleveringsketen niet openbaar te maken. Het behoud van de bijenteelt is een prominent onderdeel van de marketing van één van zijn bekende producten. Ze beweren dat de daling van bijen en andere bestuivers een impact kan hebben op de toeleveringsketen van het bedrijf, omdat de meeste groenten en fruit moeten worden bestoven, maar veel bijensoorten worden bedreigd. Aandeelhouders stellen dat er een groeiende wetenschappelijke consensus is dat een bepaalde familie van pesticiden en herbiciden, specifiek neonicotinoïden en glyfosaat, bijdraagt aan de achteruitgang van de bijen. General Mill's heeft negatieve media-aandacht getrokken voor zijn HoneyNut Cheerios- campagne om de bijen te redden die zich concentreerden op het planten van wilde bloemzaden, in plaats van het gebruik van pesticiden en herbiciden in de toeleveringsketen te verminderen. Ze zeggen dat het bedrijf uitspraken doet over het milieu zonder deze te onderbouwen met publiek beschikbare informatie. Ook geven aandeelhouders aan dat concurrenten van General Mills maatregelen nemen om het gebruik van pesticiden in hun toeleveringsketen te beperken, waaronder Unilever, Sysco en tientallen grote voedsel- en detailhandelsbedrijven. Achmea ondersteunde de resolutie

Foto: *Dode bijen, bron: www.blog.generalmills.com*

Op de AVA van zowel **The Kroger Company** als **Starbucks** stemde respectievelijk circa 30% en 29% van de aandeelhouders voor het voorstel om een milieu-impactanalyse van het gebruik van niet-recyclebare verpakkingsmaterialen door de ondernemingen uit te laten voeren. Dit was in beide gevallen niet genoeg om het agendapunt aangenomen te krijgen, maar is een stevig signaal aan het bestuur dat dit een belangrijk onderwerp is voor veel aandeelhouders.

6.4 Corporate Governance ontwikkelingen in Nederand

Unilever trekt voorstel ter vereenvoudiging van bedrijfsstructuur in

Op 5 oktober jl. kondigde Unilever, de producent van voedsel, huishoudelijke producten en persoonlijke verzorgingsproducten, aan de voorgenomen vereenvoudiging in de bedrijfsstructuur in te trekken. Onder druk van Britse aandeelhouders heeft de top van Unilever besloten haar plannen voorlopig in de ijskast te zetten. Volgens Unilever bood de unificatie (integratie van de Nederlandse NV en Britse PLC met één hoofdkantoor in Rotterdam) de onderneming een "grotere strategische flexibiliteit" om in de toekomst waarde creërende activiteiten te kunnen blijven ontplooien. De voorgestelde verbeteringen in de corporate governance waren o.a. dat Unilever beloofde zowel de Nederlandse als de Britse corporate governance code te zullen naleven en in de toekomst ook geen gebruik zou maken van de door het kabinet voorgestelde wettelijke bedenktijd van 250 dagen (bij een eventueel vijandig overnamebod). De bestuurders van het 'nieuwe' Unilever zouden, net als nu, elk jaar aftreden, zodat de AVA de bestuurders elk jaar moet (her)benoemen. Unilever wilde zijn preferente aandelen intrekken, de certificering van zijn gewone aandelen opheffen en het administratiekantoor ontbinden. De voorstellen tot versterking van de aandeelhoudersrechten maakten op een groeiend aantal Britse Unilever-aandeelhouders, weinig indruk. Zij hebben in het openbaar aangekondigd tegen het voorstel tot unificatie te gaan stemmen. Als gevolg van het besluit om de unificatie niet ter stemming te brengen blijft de situatie ongewijzigd.

"Het Bestuur blijft geloven dat één hoofdkantoor op lange termijn kansen biedt voor lange termijn waardecreatie"

-Marijn Dekkers, voorzitter Unilever

Boete ING Group (€ 675 miljoen) vanwege witwassen

Tussen 2010 en 2016 heeft ING Bank Nederland strafbare feiten gepleegd door structureel de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) te overtreden. Het Openbaar Ministerie (OM) heeft na het uitgebreide Houston-onderzoek vastgesteld dat ING criminelen in de gelegenheid heeft gesteld haar bankrekeningen te gebruiken voor onder andere witwaspraktijken. Het OM heeft ING op 4 september jl. een (record)boete opgelegd van € 675 miljoen. Daarnaast moet ING €100 miljoen aan de staat betalen, vanwege wederrechtelijk verkregen voordeel. Het gebrek aan investeringen in de benodigde capaciteit, zowel in personele als technische zin, heeft bijgedragen aan het ontstaan en voortduren van ernstige tekortkomingen bij het nakomen/uitvoeren van verplichtingen uit de Wwft. De 'tone-at-the-top" onderschreef onvoldoende het belang van compliant zijn met de Wwft, aldus het OM. De focus van ING lag met name bij de winstgevendheid van de organisatie en het behalen van de commerciële doelstellingen. Uit het Houston-onderzoek is gebleken dat de strafbare feiten niet toe te rekenen zijn aan individuele personen, ook niet aan het ING-bestuur. Het OM rekent daarom de strafbare feiten toe aan ING als organisatie. Op 11 september jl. heeft CFO Koos Timmermans besloten af te treden.

Shell koppelt klimaatdoelen aan beloningsbeleid

Shell, het olie- en gasbedrijf, heeft in een gezamenlijke verklaring met institutionele beleggers bekend gemaakt dat haar in 2017 geformuleerde ambitie om in 2050 de CO_2-uitstoot met 50% te hebben gereduceerd om gaat zetten in korte- en middellange termijndoelstellingen. Hiermee komt Shell tegemoet aan druk van aandeelhouders die daar om vroegen. Afhankelijk van de behaalde doelstellingen wordt de hoogte van de langetermijnbonus deels bepaald. Het is positief en een primeur dat één van de grootste olie- en gasbedrijven concrete doelen stelt om de CO_2-voetafdruk in periodes van drie tot vijf jaar te verminderen, mede als gevolg van constructief overleg met institutionele beleggers.

De eerste doelstelling zal Shell bekend maken in 2020 en zal dit de daaropvolgende 30 jaar steeds herhalen. Shell verbindt de energietransitie aan haar langetermijndoelstellingen als onderdeel van het herijkte beloningsbeleid, welke ter stemming wordt gebracht op de aandeelhoudersvergadering in 2020. Periodiek worden de klimaatdoelstellingen herijkt om te bekijken of zij nog in de pas lopen met de ambities die de samenleving op het terrein van beperking van CO_2-uitstoot stelt. Shell zal jaarlijks over de voortgang van de vermindering van zijn CO_2-uitstoot rapporteren. De rapportages zullen ook door een externe partij worden gecontroleerd. De verklaring van Shell is voor Follow This, het collectief van Shell-aandeelhouders die het gas- en oliebedrijf sneller duurzaam wil maken, niet genoeg. Follow This heeft op 9 december jl. bekend gemaakt dat er op de agenda van de Shell-AVA in 2019 opnieuw een 'duurzaamheidsresolutie' zal staan. De resolutie roept Shell opnieuw op om concrete doelen te formuleren en te publiceren voor het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen door de Shell-organisatie en haar producten.

7 Duurzaam Vastgoed

Achmea richt zich op duurzaam vastgoed dat op lange termijn aantrekkelijk blijft, zowel voor gebruikers als beleggers. Dit betekent dat wij niet alleen rekening houden met het milieu, maar ook een aantrekkelijke woon- en leefomgeving betrekken in de beleggingen. Wij zijn ervan overtuigd dat duurzaam vastgoed op de lange termijn helpt een hoger rendement te realiseren en risico's minimaliseert. Samen met de stakeholders - huurders, toeleveranciers, vastgoedbeheerders en anderen - willen wij milieu en maatschappij verbeteren. De vastgoedbeleggingen van Achmea worden beheerd door Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SA RE&F)

Bron: Syntrus Real Estate & Finance
Neude gebouw, Utrecht

7.1 Vastgoedportefeuille

Duurzaam vastgoed is in onze visie vastgoed dat op lange termijn aantrekkelijk blijft voor zowel gebruikers als beleggers. SA RE&F kijkt daarbij niet alleen naar milieu aspecten, maar ook naar een aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving.

Belangrijke onderdelen van het duurzaamheidsbeleid voor de vastgoedportefeuille zijn:

Energielabels

Alle objecten hebben een energielabel. Dit geeft inzicht in de energetische kwaliteit van de gebouwen. Achmea streeft ernaar dat in 2021 de portefeuille volledig uit groene energielabels (A, B en C) bestaat. Voor A1 winkels in historische panden wordt een uitzondering gemaakt. De energielabelverdeling per ultimo 2018 (op basis van boekwaarde) in de portefeuille is als volgt:

FIGUUR 25: Verdeling energielabels totale portefeuille
Bron: SAREF

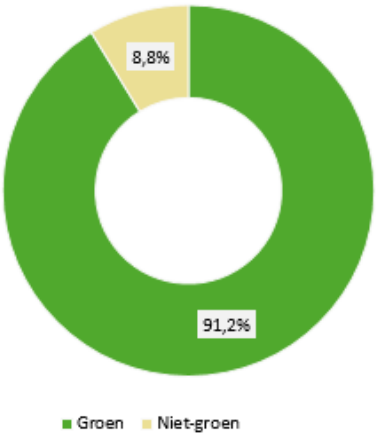

FIGUUR 26: Verdeling energielabels woningen
Bron: SAREF

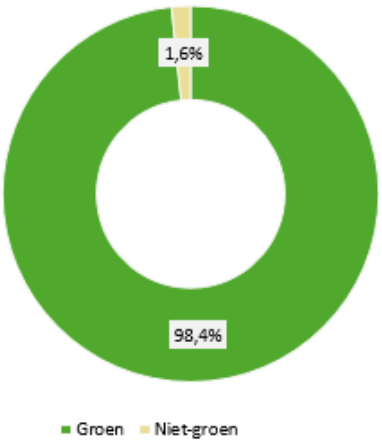

FIGUUR 27: Verdeling energielabels winkels
Bron: SAREF

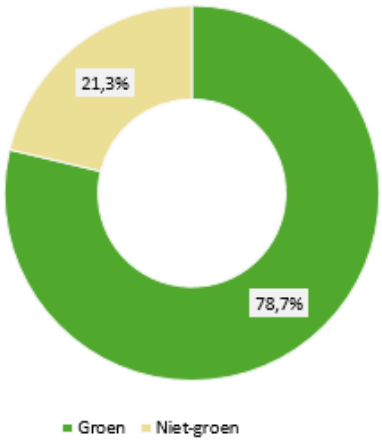

FIGUUR 28: Verdeling energielabels totale kantoren
Bron: SAREF

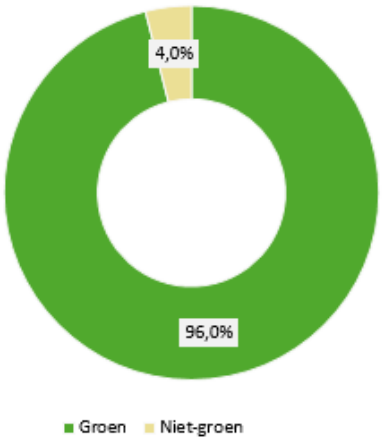

Door het uitvoeren van energiebesparende maatregelen wordt de portefeuille duurzamer en verbeteren de energielabels. Bij regulier onderhoud wordt voor duurzame oplossingen gekozen. Door aan- en verkopen zal de energielabelverdeling verder verbeteren. Nieuw te ontwikkelen woningen hebben altijd minimaal energielabel A, omdat zij moeten voldoen aan de eisen van het huidige bouwbesluit. Bij aankoop van bestaande woningen en kantoren wordt als voorwaarde gesteld dat het energielabel groen moet zijn. Bij winkels is de invloed van de eigenaar/belegger op de duurzaamheid beperkter. Winkels worden veelal casco verhuurd, waarbij de huurder verantwoordelijk is voor de winkelinrichting, zoals verlichting en airco-installaties. Om huurders bewust te maken van de invloed die zij hebben op de duurzaamheid van het winkelobject worden er Duurzaamheidsconvenanten afgesloten (afspraken over duurzaam gebruik en duurzaam onderhoud) en Duolabels opgesteld (energielabel met een verbeteradvies voor zowel de eigenaar als de huurder).

Monitoring energieverbruik en CO_2 uitstoot

Energielabels zeggen niets over het daadwerkelijke energieverbruik in de portefeuille. Daarom wordt ook het werkelijke verbruik gemonitord en omgerekend naar een CO_2 uitstoot. Hierbij wordt gebruik gemaakt van slimme meters, data van netbeheerders en facturen van energiebedrijven. Over

het jaar 2016 was voor 57% van de vastgoedportefeuille van Achmea de CO_2 uitstoot bekend.

Duurzaamheidslabels

Omdat duurzaamheid meer is dan energie laat Achmea objecten ook toetsen en certificeren met GPR Gebouw en BREEAM. Deze instrumenten beoordelen vastgoed op basis van meerdere duurzaamheidsthema's. Naast energie zijn dat bijvoorbeeld onderwerpen als materiaal, afval, water, gezondheid en management.

GPR Gebouw

GPR Gebouw is een Nederlandse meetlat die wordt gebruikt door onder andere woningcorporaties en institutionele beleggers, om gebouwen op duurzaamheid te beoordelen. Bij GPR Gebouw krijgen objecten een rapportcijfer van 1 tot en met 10 op 5 duurzaamheidsthema's (energie, milieu, gezondheid, gebruikskwaliteit en toekomstwaarde). Nieuw te ontwikkelen woningen worden bij oplevering gecertificeerd met GPR Gebouw. In de portefeuille van Achmea zijn er nog geen woningen gecertificeerd. Er zijn wel 4 winkelcentra gecertificeerd met GPR Gebouw. De gemiddelde score is 6,8.

BREEAM

BREEAM is een uit Engeland afkomstige meetlat die internationaal veel wordt toegepast. Achmea gebruikt BREEAM in de kantorenportefeuille. In het vastgoedbeleggingsplan is vastgelegd dat alle kantoren die groter zijn dan 10.000m² in 2020 een BREEAM certificaat hebben. In de huidige portefeuille zijn dat 5 objecten. Het eerste kantoor dat gecertificeerd gaat worden is Bolduc in Den Bosch.

GRESB

Jaarlijks wordt met de vastgoedportefeuille van Achmea deelgenomen aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). Dit is een internationale benchmark die het duurzaamheidsbeleid en de implementatie daarvan bij vastgoedfondsen en -portefeuilles meet. Op basis hiervan wordt inzichtelijk hoe de portefeuille van Achmea presteert ten opzichte van vergelijkbare fondsen en portefeuilles en waar verbetering mogelijk is. In 2018 namen wereldwijd 874 fondsen en portefeuilles deel aan GRESB.

In de periode 2012-2018 is het resultaat van Achmea in de GRESB Real Estate Assessment flink verbeterd. Zie onderstaande figuur. In 2018 heeft Achmea een overall score van 75 gehaald (2017: 71) en een waardering van 4 sterren. Achmea is door GRESB ingedeeld in de peer group Diversified/Europe/Non-listed, die bestaat uit 101 niet-beursgenoteerde Europese fondsen met een gediversifieerde portefeuille, en heeft hierin de 17e plaats gehaald.

De onderstaande figuur toont de positie van Achmea (groene stip) in het GRESB model ten opzichte van de andere fondsen in de peer group (zwarte stippen) en alle overige fondsen (grijze stippen). Achmea scoort beter dan het gemiddelde van de peer group (zwarte ruit) en het gemiddelde van alle 874 fondsen en portefeuilles (wit vierkant) die hebben deelgenomen.

FIGUUR 29: RESULTAAT ACHMEA VASTGOEDPORTEFEUILLE IN 2018

Bron: SAREF

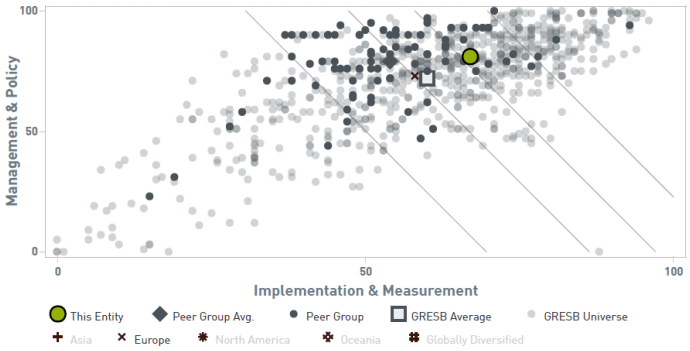

Het model laat de score zien op Management & Policy (verticale as) en Implementation & Measurement (horizontale as). Op basis hiervan wordt de overall score bepaald, waarbij Management & Policy voor 25% meetelt en Implementation & Measurement voor 75%. De diagonale lijnen geven de kwintielen weer. In elk kwintiel zit 20% van de fondsen en portefeuilles die wereldwijd hebben deelgenomen. Achmea is gepositioneerd in het 4e kwintiel van het GRESB model en krijgt daarmee een rating van 4 sterren, maximaal kunnen 5 sterren worden gehaald. Omdat fondsen over het algemeen steeds beter presteren schuiven de kwintielen in het model elk jaar naar rechts op. Er zal op lange termijn dus een hogere score gehaald moeten worden om dezelfde rating te behalen. Achmea streeft ernaar om de GRESB rating van 4 sterren te behouden.

ESG

Het afgelopen jaar is er binnen SA RE&F een ESG beleid ontwikkeld, waarvan het duurzaamheidsbeleid voor de beleggingsportefeuille van Achmea onderdeel is. De volgende 5 van de 17 Sustainable Development Goals voor de periode 2015-2030 van de Verenigde Naties zijn aangemerkt als relevant voor de vastgoedportefeuille van Achmea:

De gekozen Sustainable Development Goals vormen een onderdeel van het beleggingsplan 2019-2021 dat later dit jaar voor de Achmea vastgoedportefeuille zal worden opgesteld.

FIGUUR 30: DE 5 SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Bron: sustainabledevelopment.org.un

8 Impact investing en Impact meting

Wanneer naast financiële doelen ook expliciet een positieve sociaal of milieu impact wordt nagestreefd bij een investering, is sprake van impact investing. Impact investing mogelijkheden strekken zich uit over verschillende beleggingscategorieën, waaronder aandelen, bedrijfsobligaties, private equity en micro-financiering. Gestelde sociale doelen kunnen liggen op het vlak van armoedebestrijding, toegang tot gezondheidszorg en emancipatie van vrouwen. Milieudoelstellingen kunnen liggen op het vlak van de ontwikkeling van schone en/of hernieuwbare technologieën, of mitigatie van klimaatveranderingsimpact. In dit hoofdstuk rapporteren wij over de omvang van de impact beleggingen en de gerealiseerde sociale en milieu-impact.

8.1 Introductie

Achmea heeft in de beleggingsportefeuille ook een plaats ingeruimd voor impactfondsen. Bij dit type beleggingen gaat de maatschappelijke impact (sociale rendement) hand in hand met een acceptabel financieel rendement. In totaal bedraagt de waarde van de zes impactfondsen ongeveer €50 miljoen per eind 2018. Het totaal aan toegezegde bedragen ('commitments') door Achmea komt neer op ruim €56 miljoen, dus niet alles is al belegd. De impactfondsen sluiten aan bij maatschappelijke thema's die Achmea als Nederlandse coöperatieve verzekeraar belangrijk vindt. Van de huidige fondsen richten vier zich op het thema inclusieve financiering ('inclusive finance'), één op het thema natuur & milieu en één op het thema gezondheidszorg.

TABEL 31: IMPACTFONDSEN PER EIND 2018
Bron: Achmea Investment Management

Fonds	Thema	Regio	Commitment in mln EUR
Triodos Microfinance Fund	Inclusieve financiering	Wereld	10,0
Leapfrog Financial Inclusion Fund	Inclusieve financiering	Wereld	15,7
Women World's Banking Fund	Inclusieve financiering	Wereld	7,4
Triple Jump Innovation Fund	Inclusieve financiering	Wereld	4,4
Triodos Organic Growth Fund	Natuur & milieu	Europa	10,0
Investment Fund for Health in Africa (IFHA-II)	Gezondheidszorg	Afrika	8,7
Totaal			56,2

In toenemende mate fungeren de zogenoemde duurzame ontwikkelingsdoelen ('Sustainable Development Goals' worden ook wel SDG's genoemd) van de Verenigde Naties als een overkoepelend raamwerk voor impactfondsen. Deze set van 17 duurzame doelen heeft als centraal doel om de wereld in de periode tot 2030 tot een betere plek te maken, bovenal voor de nu minder bedeelden.

FIGUUR 32: DE 17 VN DUURZAME ONTWIKKELINGSDOELEN VOOR 2030
Bron: sustainabledevelopment.org.un

Achmea onderschrijft deze doelen en doet dit onder meer via beleggingen in deze impactfondsen. Zo geldt het thema van inclusieve financiering als een belangrijke katalysator voor duurzame ontwikkeling wereldwijd. Uit recent onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat het toegankelijk maken van financiële diensten voor iedereen, een link heeft met de meeste SDG's (namelijk: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10 en 16[1]). Dit geldt dus ook voor de fondsen waarin Achmea belegt van Triodos, Leapfrog, Women's World Banking en Triple Jump. Het fonds gericht op gezondheidszorg in Afrika (IFHA-II) sluit vooral aan op de SDG's 3 en 8. Het fonds gericht op natuur & milieu (Triodos Organic Growth fonds) houdt vooral verband met de SDG's 12 en 15.

8.2 Impactfondsen van Achmea

In deze paragraaf staan we kort stil bij de afzonderlijke impactfondsen waar Achmea nu in belegt.
Per fonds lichten we een voorbeeld belegging eruit, om de impact tastbaarder te maken. Ook geven we in een tabel de belangrijkste impactindicatoren weer, met als bron de eigen opgave van de betrokken managers.

Triodos Microfinance Fund

Dit fonds verstrekt leningen en aandelenkapitaal aan microfinanciering instellingen (MFI's) in Zuid-Amerika, Afrika, Azië en Oost Europa. Deze instellingen richten zich niet alleen op microfinanciering aan kleine zelfstandigen, maar ook op leningen aan het midden- en kleinbedrijf (SME). De focus ligt op dit moment op landen als India, Cambodja en Ecuador, gevolgd door Georgië, Peru en Bolivia. Het fonds plaatst een extra accent op MFI's die zich bezighouden met innovatieve digitale producten ('fintech' oplossingen).

Eén van de nieuwe investeringen van het fonds was een aandelenpositie in het Accion Quona Inclusion Fund. Beheerder van dit fonds is Quana Capital. Triodos belegt ook al in het eerste fonds, Accion Financial Inclusion Fund. Dit is het tweede fonds van deze manager, welke zich richt op het investeren in 'fintech' bedrijven die financiële diensten toegankelijk maken voor mensen in ontwikkelingslanden. Hiertoe behoren nieuwe mogelijkheden voor creditcard betalingen, maar ook micro-verzekeringsproducten.

FIGUUR 33: TRIODUS MICROFINANCE FUND-IMPACT INDICATOREN
Bron: http://www.triodosimpactreports.com

Indicatoren sociale impact per ultimo 2018	
Omvang fonds	€371,5 miljoen
Aantal landen	40
Aantal MFI's in portefeuille	93
Aantal bereikte eindklanten	18,9 miljoen
% leningen aan klanten uit agrarische gebieden	46%
% leningen aan vrouwen	83%
Aantal werknemers van MFI's in portefeuille	133k
Gemiddelde omvang van een lening	€ 925

Triodos Organic Growth Fund (TOGF)

Dit fonds kent als belangrijkste doelstelling de promotie van duurzame consumptie en productie. Om dit te realiseren, investeert het fonds via aandelenkapitaal in toonaangevende en innovatieve Europese bedrijven op het gebied van organische producten en diensten. Bij deze private equity structuur is

[1] 'Achieving the sustainable development goals, the role of financial inclusion', CGAP en UNSGSA, 2016.

onderscheidend dat Triodos gaat voor een lange termijn verbintenis met de bedrijven in portefeuille ('evergreen') en dus geen exit binnen een paar jaar nastreeft. Dit vindt de manager de beste structuur om daadwerkelijk een impact te kunnen bereiken. Eind 2018 bestaat de portefeuille uit zeven participaties in duurzame bedrijven: DO-IT, Naty, Naturfrisk, Aarstiderne, Marcqt, Beendhi en Ecofee Cup.

Het TOGF heeft in 2018 twee nieuwe investeringen gedaan. Eén investering betreft de Britse start up Ecoffee Cup. Dit jonge bedrijf houdt zich bezig met de verkoop van duurzame drinkbekers, als alternatief voor de plastic bekers die slecht recyclebaar zijn. De afzetmarkt is voornamelijk in het VK, maar nu ook in Nederland. Een tweede investering is gedaan in de Franse start up Beendhi. Oprichter van dit bedrijf is Beena Paradin Migotto. Haar missie is om gezonde en betaalbare vegetarische en organische gerechten in de markt te zetten, die qua smaak sterk zijn beïnvloed door de Oosterse keuken (met name India).

FIGUUR 34: TRIODOS ORGANIC GROWTH FUND – IMPACT INDICATOREN
Bron: *http://www.triodosimpactreports.com*

Indicatoren sociale impact per ultimo 2018	
Omvang fonds	€54,6 miljoen
Aantal bedrijven in portefeuille	7
Totale jaaromzet van de bedrijven in portefeuille	€260 miljoen
Kosten van verkochte organische producten (maatstaf bijdrage aan de waardeketen)	€184 miljoen
Aantal banen bij de bedrijven in portefeuille	1260

Leapfrog Financial Inclusion Fund-II

Het Financial Inclusion Fund-II van LeapFrog is in 2013 gelanceerd. Dit is een private equity fonds dat zich richt op het bereiken van impact in Azië en Afrika. Het fonds investeert in bedrijven die verzekeringen en andere financiële diensten aanbieden aan mensen met een laag inkomen en mensen die financieel zijn buitengesloten. De missie van het fonds is om te investeren in bedrijven die in tien jaar tijd 50 miljoen mensen kunnen bereiken en zowel een sociaal als financieel rendement nastreven. Het investeringsteam van LeapFrog bestaat uit experts met veel kennis van verzekeringsmarkten in ontwikkelingslanden.

Het fonds telt nu 12 actieve beleggingen en is volgens de manager nu vol belegd. Daarbij is rekening gehouden met verwachte follow up investeringen in bestaande posities. De laatste investering van het fonds is eind 2018 gedaan in Softlogic Life. Dit is een top-5 verzekeraar in Sri Lanka, met een marktaandeel van ongeveer 12%. Leapfrog heeft een aandelenbelang van 19% in dit bedrijf overgenomen van FMO (de Nederlandse ontwikkelingsbank). Doelstelling is om Softlogic Life verder te laten groeien, met name op het gebied van innovatieve en op maat gemaakte levensverzekeringen voor de mensen in Sri Lanka. Nu al ligt de groei van dit bedrijf twee keer zo hoog als het marktgemiddelde. De insteek van Leapfrog is om na 5 tot 7 jaar weer afscheid te nemen van deze investering ('exit') tegen een goed rendement.

FIGUUR 35: LEAPFROG FINANCIAL INCLUSION FUND – IMPACT INDICATOREN
Bron: *http://www.leapfroginvest.com/*

Indicatoren sociale impact per ultimo 2018	
Omvang fonds	€295 miljoen
Totale commitment	€345 miljoen
Aantal actieve investeringen in bedrijven	12
Aantal bereikte consumenten in ontwikkelingslanden	74,7 miljoen
Aantal banen bij bedrijven in portefeuille	32.368

Women World's Banking Capital Partners Fund

Dit private equity fonds is gestart in 2012. Zoals de naam aangeeft, richt het fonds zich primair op het verbeteren van de positie van de vrouwen in ontwikkelingslanden. WWB Asset Management en Triodos zijn de twee managers van het fonds. Triodos is hierbij betrokken vanwege de langjarige expertise met microfinanciering en het grote netwerk in ontwikkelingslanden. Het fonds is nu opgebouwd uit negen investeringen in microfinance instellingen. Deze MFI's zijn actief in India (twee), Colombia, Bolivia, Paraguay, Tajikistan, Tanzania, Tunesië en Jordanië. De investeringsperiode voor dit fonds liep af in juni 2018. Er zullen dus geen nieuwe investeringen meer plaatsvinden, maar mogelijk nog wel follow up investeringen in bestaande posities. De focus ligt nu op een goede exit strategie voor de bestaande investeringen.

De laatste investering van het fonds is gedaan in Jordanië. Dit betreft Sanadcom (for business finance). Het fonds heeft een aandeel van 20% in Sanadcom genomen en ook een zetel in de raad van bestuur gekregen. Sanadcom richt zich vooral op kredietverlening aan het midden- en klein bedrijf. Sanadcom wil zich onderscheiden door een sterk accent op financiering van MKB bedrijven geleid door vrouwen en door trainingen goed te laten aansluiten bij de behoeften van vrouwen. Er is wel behoefte aan verbetering van de bedrijfsprocessen. Daarom is in de afgelopen periode een externe consultant geraadpleegd, om bepaalde inefficiënties in het kredietverleningsproces op te lossen.

FIGUUR 36: WWBCP FUND – IMPACT INDICATOREN
Bron: *https://www.womensworldbanking.org/about-us/capital-partners-gender-lens-investing/*

Indicatoren sociale impact per ultimo 2018	
Omvang fonds	$50,6 miljoen
Aantal investeringen in MFI's	9
Aantal eindklanten	>7 miljoen
% vrouwen onder de eindklanten	63%

Triple Jump Innovation Fund

Dit fonds is gestart in 2013 en verstrekt leningen aan MFI's die actief zijn in ontwikkelingslanden. Daarbij ligt de focus van Triple Jump op rurale gebieden en ook op innovatieve partijen in de markt. Het fonds heeft per eind 2018 aan 20 financiële instellingen kapitaal verstrekt, gespreid over 15 landen. De grootste exposure van het fonds is nu in landen als Georgië (11%), Indonesië (9%) en Mexico (9%). De exposure in het door politieke onrust geplaagde Nicaragua is gedaald tot ongeveer 5%. Het fonds heeft nog een relatief korte looptijd van minder

dan twee jaar. Dit bemoeilijkt het in de markt zetten van nieuwe leningen, omdat de vraag doorgaans uitgaat naar langere looptijden. De fondsmanager ziet daarom als reële optie om in de loop van 2019 al geld uit te keren aan de participanten, in het kader van een gefaseerde afbouw van dit fonds. Eén van de resterende participaties in Nicaragua is in MiCrédito.

Deze partij is vernieuwend bezig gegaan, door mensen in staat te stellen om ook microleningen af te sluiten voor schone en waterefficiënte toiletten en voor betaalbare zonnepanelen om thuis energie op te wekken. In de regio's waar MiCrédito opereert is grote behoefte aan dit soort producten. MiCrédito bereikte met deze leningen voor sanitaire voorzieningen 318 huishoudens en met de 'solar panel kits' 482 huishoudens in het verslagjaar 2016.

FIGUUR 37: TRIPLE JUMP INNOVATION FUND- IMPACT INDICATOREN
Bron: *https://triplejump.eu/fund/triple-jump-innovation-fund/*

Indicatoren sociale impact per ultimo 2018	
Omvang fonds	$23 miljoen
Aantal investeringen	20
Aantal landen	15
Aantal bereikte eindklanten	21.690 (target: 20.000)
% vrouwen	84% (target: > 50%)
% agrarisch	72% (target: > 20%)
% innovatieve producten	13% (target: > 15%)

Investment Funds for Health in Africa-II

Dit is een private equity fonds van $149,5 miljoen, dat is gestart in 2014. De focus van het fonds ligt op het bevorderen van de gezondheidszorg in Afrika, met name in landen als Nigeria, Kenia, Zuid-Afrika en Ghana. Het fonds kan investeren in zorgaanbieders (ketens van ziekenhuizen en klinieken), zorgverzekeraars, handelsmaatschappijen in zorgproducten en ook in medisch onderwijs. De portefeuille is opgebouwd uit investeringen in zorgaanbieders in Nigeria (Hygeria Nigeria), in Mauritius, Uganda en Nigeria (CIEL Healthcare) en in een in aanbouw zijnde ziekenhuis in Kenia (Nairobi Greenfield Hospital). Daarnaast zijn afgelopen jaar investeringen toegevoegd in Trivitron Healthcare, Battswadi, Neuberg Global Labs en Chiromo Lane Medical Centre.

De investeringsperiode van dit fonds loopt nog tot medio 2020, met de optie om die periode met twee keer één jaar te verlengen. Het fonds kent een relatief hoog risicoprofiel, maar IFHA heeft wel een ruime ervaring met dit type zorginvesteringen in Afrika.

Eén van de eerste investeringen is gedaan in Hygeria Nigeria. Dit is één van de grootste 'Health Maintainance Organizations' in Nigeria. Hygeria beschikt als enige organisatie in West-Afrika over het JCI keurmerk ('Joint Commission International'), ten teken van een hoge kwaliteit van de geboden medische zorg. Een tweede investering betreft de bouw van het Nairobi Greenfield Hospital. Dit project heeft flinke vertraging opgelopen, maar de eerste bouwwerkzaamheden zijn nu gestart. Volgens de laatste planning zal dit ziekenhuis medio 2020 in gebruik worden genomen.

FIGUUR 38: IFHA-II - IMPACT INDICATOREN
Bron: *IFHA-II Environmental, Social and Development Performance Report 2017*

Indicatoren sociale impact per ultimo 2018	
Omvang fonds	$149,5 miljoen
Aantal investeringen	3
Aantal medische handelingen van zorgaanbieders in portefeuille	714.349
Aantal ziekenhuizen in portefeuille	6
Aantal klinieken in portefeuille	38
Aantal banen bij de instellingen in portefeuille	2983

8.3 Green Bonds (doelinvesteringen)

Achmea vereist binnen haar vastrentende waarde portefeuilles een allocatie naar Green bonds. Ook wordt geïnvesteerd in het Achmea IM Green Bond Fund. Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor financiering van duurzaamheids-, ook wel *groene* projecten genaamd. Veelal leveren zij hiermee een directe bijdrage aan een verminderde belasting van het klimaat, bijvoorbeeld door reductie van CO_2-emissies in bestaande producten, het op hernieuwbare wijze genereren van energie, of het doorvoeren van veranderingen in de bestaande energie infrastructuur, zodat dit bijdraagt aan de energietransitie. De opbrengsten van deze obligaties moeten specifiek aan dergelijke projecten worden uitgegeven.
Green Bonds hebben veelal dezelfde risico-rendementskenmerken als reguliere obligaties, hoewel zich bescheiden verschillen in spread (zowel positief als negatief) kunnen voordoen.
Achmea hanteert een eigen raamwerk voor het beoordelen van de mate waarin de obligatie als 'groen' kan worden gekwalificeerd. Dat betekent dat niet alle als Green Bond bekend staande obligaties ook door Achmea als groen worden beoordeeld. Ten aanzien van het gevolgde proces van de issuer toetsen wij of de Green Bond voldoet aan:

- Principes over het gebruik van het opgehaalde kapitaal
- Principes over het proces van projectbeoordeling en selectie
- Principes over het beheer van beschikbaar kapitaal
- Principes rondom verslaglegging

Ten aanzien van inhoud toetsen wij vervolgens hoe de Green Bond zich verhoudt tot de Climate Bond Initiative taxonomie. Dit doen wij onder meer door te beoordelen of de opbrengsten van de obligatie worden besteed aan de juiste oplossingen. Zie onderstaand een overzicht voor deze taxonomie.

OVERZICHT 39: TAXONOMIE CLIMATE BOND INITIATIVE
Bron: Climate Bond Initiative

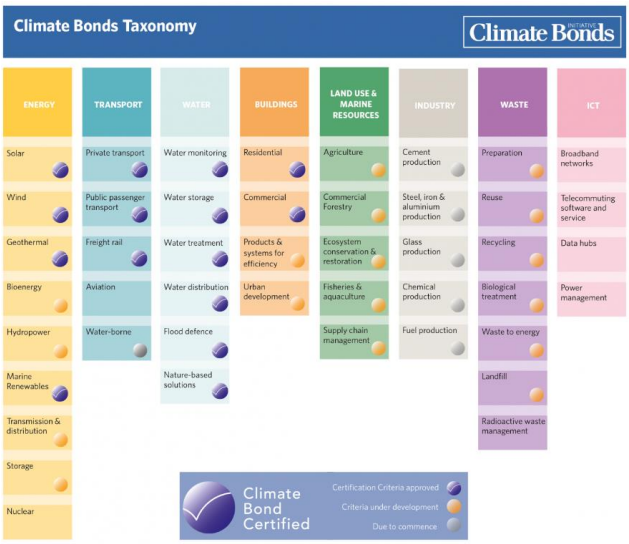

8.4 Impact meting: CO_2 meting

Achmea meet de CO_2-uitstoot van de aandelen beleggingen. In 2018 publiceerde Achmea de CO_2 uitstoot in haar MVO verslag: Ook als belegger kijkt Achmea naar klimaatverandering. Onder meer vanuit het besef dat klimaatverandering en de noodzakelijke overgang naar een koolstofarme economie de waarde van onze beleggingen kunnen beïnvloeden. We zijn in 2017 gestart met het meten van de CO_2-voetafdruk van een groot deel van de aandelenbeleggingen voor eigen risico en rekening. Met onze vermogensbeheerders hebben wij afspraken gemaakt om de CO_2-voetafdruk optimaal terug te brengen vergeleken met de gehanteerde benchmark: MSCI World. Dit betekent dat deze reductie vanuit het oogpunt van onze fiduciaire verantwoordelijkheid gebonden is aan randvoorwaarden: de portefeuille moet onderworpen blijven aan bewezen factorpremies en een passend niveau van diversificatie hebben.

Focus op scope 1 en scope 2 CO_2-emissies
We meten de CO_2-voetafdrukberekening op scope 1 en 2 emissies. Scope 3 CO_2-emissies laten we buiten beschouwing, omdat deze nog niet consequent door bedrijven worden gerapporteerd. Hierdoor is de kwaliteit van deze gegevens van onvoldoende niveau. Ook leiden deze scope 3 CO_2-emissies tot dubbeltellingen in de voetafdruk.

Bron en reikwijdte van CO_2-data
Voor de berekening van de voetafdruk is gebruik gemaakt van CO_2-data ingekocht bij MSCI ESG. De CO_2-voetafdruk is afgemeten aan de marktwaarde van de beleggingen voor 94,43% van de aandelenportefeuille ontwikkelde markten en voor 91,45% van de bedrijfsobligatieportefeuille in kaart gebracht. Voor de aandelenportefeuilles ontwikkelde markten (Achmea EQ DM) zijn de CO_2-data voor 56,46% gebaseerd op door de ondernemingen gerapporteerde CO_2-data over 2017. De CO_2-data zijn aanvullend voor 43,29% door MSCI ESG gemodelleerd. Over 2018 was de CO_2-voetafdruk van de aandelenportefeuille op zowel de CO_2-intensiteit als in CO_2-emissies lager dan de benchmark (MSCI World), respectievelijk 21,9% en 25,9,9% lager. Voor 5,57% van de portefeuille (afgemeten aan de marktwaarde van de beleggingen) was op het moment van berekenen geen CO_2-data beschikbaar. Deze posities zijn buiten beschouwing gelaten bij het berekenen van de CO_2-voetafdruk. Voor de bedrijfsobligatieportefeuilles (Achmea Credits) zijn de CO_2-data voor 60,66% gebaseerd op door de ondernemingen gerapporteerde CO_2-data over 2017. De CO_2-data zijn aanvullend voor 32,82% door MSCI ESG gemodelleerd. Voor 8,55% van de portefeuille (afgemeten aan de marktwaarde van de beleggingen) was op het moment van berekenen geen CO_2-data beschikbaar. Deze posities zijn buiten beschouwing gelaten bij het berekenen van de CO_2-voetafdruk.

FIGUUR 40: BRON EN REIKWIJDTE VAN CO_2-DATA
Bron: Jaarverslag Achmea *2018*

	CO_2-EMISSIES (TCO_2/MIO EURO BELEGD VERMOGEN)	CO_2-INTENSITEIT (TCO_2/MIO USD SALES)
Achmea EQ DM	111,81	133,91
MSCI World	143,22	180,75
Verschil	**-21,93%**	**-25,92%**
Achmea Credits	-	133,51
Referentie index	-	205,58
Verschil	-	**-35,06%**

9 Bijlagen

Bijlage 1: Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

Bijlage 2: Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

Bijlage 3: Overzicht lopende engagements Robeco

Voortgang dialogen naar thema

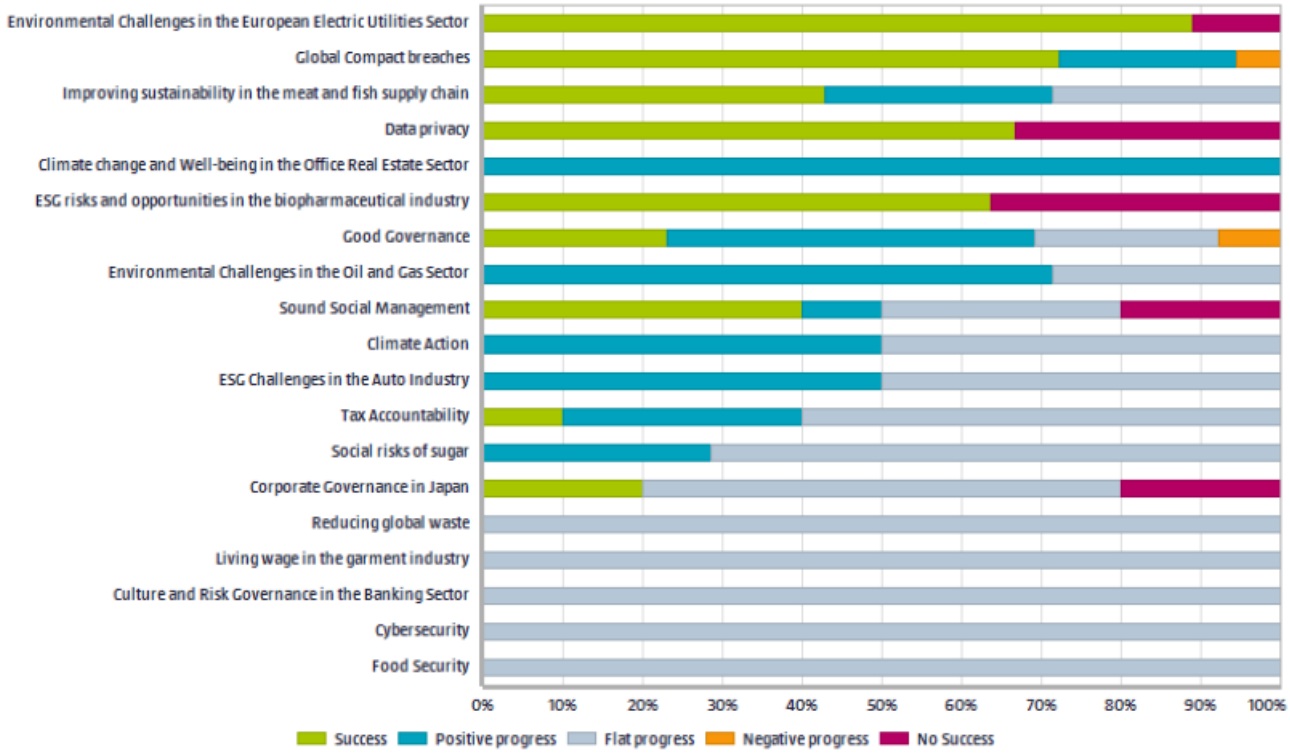

Thema's en ondernemingen

Reducing global waste
Waste Management, Inc.

Klimaatactie
Cummins, Inc.
LyondellBasell Industries NV
Royal Dutch Shell
Southern Co.

Klimaatuitdagingen voor de olie & gas sector
BP
ConocoPhillips
Eni
ExxonMobil
Equinor ASA
Royal Dutch Shell
Total

ESG risico's en kansen in de automobielindustrie
Bayerische Motoren Werke
Fiat Chrysler Automobiles NV
Ford Motor
Honda Motor
Toyota Motor
Renault

Klimaatveranderingen Gezondheid in de kantorenmarkt
Land Securities Plc

Klimaatuitdagingen voor Europese elektriciteitsbedrijven
Centrica Plc
E.ON
Electricité de France
Enel
Energias de Portugal SA
Engie SA
Gas Natural SDG SA
Iberdrola
Scottish & Southern Energy Plc

Food Security
Bayer
DowDuPont Inc.

Leefbaar loon in de kledingindustrie
The Home Depot

Data privacy
Apple
AT&T, Inc.
Facebook, Inc.
Google
Singapore Telecommunications
Telefonica SA
Telenor ASA
Telia Company AB
Vodafone

Verduurzamen van de vlees- en visindustrie
ConAgra Foods, Inc.
DSM
Hormel Foods Corp.
McDonald's
Novozymes
The Kroger
Tyson Foods

ESG risico's en kansen in de biofarmaceutische industrie
AbbVie, Inc.
Amgen
AstraZeneca Plc
Biogen IDEC, Inc.
GlaxoSmithKline
Johnson & Johnson
Merck & Co., Inc.
Novartis
Novo Nordisk
Roche
Sanofi-Aventis

Sociale risico's van suiker
Coca-Cola
General Mills
Kellogg Co.
Nestlé
PepsiCo, Inc.
The Kraft Heinz Co.
Unilever

Goed sociaal management
AmerisourceBergen Corp.
Bayer
Cardinal Health, Inc.
Cognizant Technology Solutions Corp.
DowDuPont Inc.
FMC Corp.
Genting Bhd.
Henkel AG & Co. KGaA
McKesson Corp.
Monsanto Co.

Corporate governance in Japan
FANUC Ltd.
KDDI Corp.
Mizuho Financial Group, Inc.
SMC Corp. (Japan)
Toshiba Corp.

Goed ondernemingsbestuur
Ahold
AkzoNobel
DSM
Heineken Holding
KPN
Persimmon Plc
RELX
Royal Dutch Shell
Royal Mail
San Hung Kai Properties Ltd.
Takeda Pharmaceurical Co., Ltd.
Unilever
Wolters Kluwer

Verantwoord belastingbeleid
Amgen
AstraZeneca Plc
Biogen IDEC, Inc.
Johnson & Johnson

Nestlé
PayPal Holdings, Inc.
Pearson
Pfizer
RELX
SAP

Cultuur en toezicht in de bancaire sector

Bank of America Corp.
HSBC
Wells Fargo & Co.

Cybersecurity

Deutsche Telekom
Vodafone

Global Compact schendingen

America Movil SAB de CV
Anglo American Plc
Bayer AG
Caixabank SA
Commonwealth Bank of Australia
Danske Bank A/S
Deutsche Post AG
Glencore
Mitsubishi Corp.
National Australia Bank Ltd.
NIKE, Inc.
Nordea Bank AB
Nutrien
Petroleos Del Peru Petroperu SA
Petróleos Mexicanos SA
Sumitomo Chemical Co., Ltd.
Total SA

Colofon
Deze rapportage is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in maart 2019.

Disclaimer
Achmea Investment Management B.V. (‘Achmea IM’) heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd
voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat
(i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo’n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte
informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontlenen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.
U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto’s, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo’s, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.